

HUOLEN PUHEEKSIOTTAMISEN KÄYTÄNNÖT JA KOKEMUKSET VAR-
KAUTELAISISSA PÄIVÄKODEISSA

Makkonen, Mari &
Viinikainen, Eveliina
Opinnäytetyö
Syksy 2015
Diakonia-ammattikorkeakoulu,
Pieksämäki
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK) +
lastentarhanopettajakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Makkonen, Mari & Viinikainen, Eveliina. Huolen puheeksiottamisen käytännöt ja kokemukset varkautelaisissa päiväkodeissa. *Pieksämäki*, syksy 2015, 67 s., 1 liite. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Itä Pieksämäki. Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK) + lastentarhanopettajakelpoisuus.

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää huolen puheeksiottamisen käytäntöjä varkautelaisissa päiväkodeissa sekä nostaa esille hyväksi havaittuja toimintamalleja, joiden perusteella työyhteisöt voisivat yhtenäistää käytäntöjään. Lisäksi pyrittiin selvittämään, millaisena työntekijät kokivat huolen puheeksiottamisen ja millaisten tekijöiden he kokivat helpottavan sekä tuovan haasteita puheeksiottamiseen. Tutkimusaineisto kerättiin kyselylomakkeella, joka jaettiin kaikkiin Varkauden kaupungin päiväkoteihin. Tutkimuksessa käytettiin kvalitatiivista, eli laadullista tutkimusmenetelmää, ja aineisto analysoitiin sisällönanalyysillä.

Tutkimustuloksissa nousi vahvasti esiin dialogisuus sekä työtiimin, että kasvattajien ja vanhempienkin kesken. Arkipäivän keskustelun nähtiin luovan hyvän pohjan luottamukselliselle yhteistyölle, joka helpottaa vaikeidenkin asioiden käsittelyä ja puheeksiottamista. Vastajaat kokivat sovitut käytännöt toimiviksi, mutta osa kaipasi vielä lisäkoulutusta huolen puheeksiottamiseen ja kasvatuskumppanuuteen.

Varkaudessa painotetaan tällä hetkellä ennaltaehkäisevää työtä lasten, nuorten ja perheiden palveluissa. Onkin tärkeää, että kaikki työntekijät ovat tietoisia henkilöistä, joiden puoleen voi kääntyä, jotta he osaavat ohjeistaa lasten vanhempia näistä. Huolen puheeksiottamisen prosessimalli helpottaisi selkeyttämään työntekijöille sekä tarvittavia toimenpiteitä että tahoja, joiden kanssa tilanteissa tehdään yhteistyötä.

Avainsanat: varhaiskasvatus, huolen puheeksiottaminen, varhainen puuttuminen, kasvatuskumppanuus, ennaltaehkäisy

ABSTRACT

Makkonen, Mari and Viinikainen, Eveliina. Policies and Experiences of Bringing up the concerns in Varkaus day care centers. Diaconia University of Applied Sciences. Pieksämäki, autumn 2015. 67 pages, 1 appendice. Language: Finnish. Degree Programme in Social Services: Bachelor of Social Services + qualification of early childhood education teacher.

The purpose of this thesis was to find out the policies of bringing up the concerns in Varkaus day care centers and reveal strategies, which could be useful to unify the policies of the day care centers. The purpose was also to clarify, how workers experienced bringing up the concerns, which elements they found challenging and which made it easier to bringing up the concerns. The material was collected by questionnaires from day care center employees in Varkaus. The study was conducted by using a qualitative research method, and the material was analyzed by using content analysis.

The importance of dialogical communication was emphasized in the research results. Frequent communication seemed to create a trustful basis to open relationship between professionals and parents, and it helped to bring up even difficult subjects. The employees found the policies functional, although they wished for more training on bringing up the concerns and pedagogical partnership.

Varkaus is investing in preventive work concerning children, youth and family services. It is very important that the employees of the day care centers are aware of the cooperation partners who can guide parents. A process model of bringing up the concerns could clarify the employees operations and operators concerning the process.

Keywords: early childhood education, bringing up the concerns, early childhood intervention, pedagogical partnership, preventive work

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 VARHAISKASVATUS PERHEIDEN TUKENA	7
2.1 Varhaiskasvatuksen kehitys kohti kasvatuskumppanuutta.....	7
2.2 Varhaiskasvatuksen määritelmä, tavoitteet ja palvelut.....	8
3 PÄIVÄKOTI VARHAISEN PUUTTUMISEN YMPÄRISTÖNÄ.....	11
3.1 Päivähoito varhaisen tuen mahdollistajana.....	11
3.2 Kasvatuskumppanuus varhaiskasvatuksessa	13
3.3 Ennaltaehkäisy ja varhainen puuttuminen	14
3.4 Kun huoli herää.....	18
3.5 Huolen puheeksiottaminen	21
4 VARHAISKASVATUKSEN TYÖNTEKIJÄT HUOLEN PUHEEKSIOTTAJINA .	23
4.1 Ammatillisuus varhaiskasvatuksessa.....	23
4.2 Sisäinen moniammatillisuus	25
4.3 Ulkoinen moniammatillisuus.....	25
4.4 Ilmoitusvelvollisuus lastensuojelulain mukaan	27
4.5 Lastensuojelutarpeen selvittäminen.....	28
5 TUTKIMUKSEN AIHE JA TUTKIMUSPROSESSI.....	29
5.1 Pääkysymys taustoiheen	29
5.2 Tutkimuksen tavoitteet	30
5.3 Kohderyhmä ja aineiston keruu	30
5.4 Aineiston analyysi	32
5.5 Tutkimuksen luotettavuus.....	33
5.6 Tutkimuseettiset lähtökohdat.....	34
5.7 Johdatus tutkimuksen tuloksiin	36
6 TULOKSET	37
6.1 Taustatiedot.....	37
6.2 Huolen puheeksiottamisen käytännöt	39
6.3 Huolen herääminen	41
6.4 Huolen puheeksiottamista helpottavat tekijät.....	44
6.5 Haasteet huolen puheeksiottamisessa	45
6.6 Yhteistyötä lapsen parhaaksi	47

7 JOHTOPÄÄTÖKSET	48
7.1 Huoli puheeksi työyhteisössä	48
7.2 Lapsihavainnoinnin merkitys.....	49
7.3 Vuorovaikutus vanhempien kanssa	50
7.4 Muita huomioita.....	53
8 LOPUKSI.....	54
8.1 Pohdinta	54
8.2 Prosessin pohdinta ja ammatillinen kasvu.....	58
8.3 Jatkotutkimusehdotukset.....	59
LÄHTEET	60
LIITTEET	65

1 JOHDANTO

Opinnäytetyömme käsittelee huolen puheeksiottamisen käytäntöjä ja kokemuksia varkauteilaisissa päiväkodeissa. Olemme kiinnostuneet varhaiskasvatuksen tematiikasta, koska tavoitteenamme on saada sosionomin tutkinnon ohella lastentarhanopettajan kelpoisuus. Lisäksi olemme molemmat kiinnostuneita varhaiskasvatusikäisen lasten parissa työskentelyn lastensuojelullisesta puolesta ja haluamme syventää tietämystämme ja ymmärrystämme valitsemastamme aiheesta. Rajaamme opinnäytetyömme tarkastelemaan huolen puheeksiottamista varhaiskasvatuksen näkökulmasta. Tämän vuoksi emme syvenny työssämme lastensuojelun toimiin ilmoitusvelvollisuutta ja lastensuojelutarpeen selvittämistä pidemmälle.

Tavoitteenamme on tutkia, miten varkauteilaiden päiväkotien henkilökunta kokee tilanteet, joissa huoli pitäisi ottaa esille, sekä minkälaisia tapoja ja käytäntöjä asian suhteen on. Toivomme, että työmme auttaisi tunnistamaan hyviä huolen puheeksiottamisen keinoja sekä yhtenäistämään käytäntöjä. Tätä kautta toivomme voivamme helpottaa vaikeisiin asioihin tarttumista varhaisessa vaiheessa, oli kyse sitten esimerkiksi lastensuojelullisesta huolesta tai mahdollisesta erityisen tuen tarpeesta.

Varhaiskasvatuksella on merkittävä rooli lapsen hyvinvointiin, kehitykseen, elämäntilanteeseen tai olosuhteisiin liittyvien pulmien tunnistamisessa ja niihin puuttumisessa. Varhaisen puuttumisen toimintaympäristönä päivähoito on hyvin keskeinen alle kouluikäisten lasten kohdalla, ja tässä vaiheessa aloitettujen interventioiden on todettu olevan tuloksellisempia kuin vasta kouluiässä aloitettujen. (Huhtanen 2004 a, 188–190.) Mahdollisista ongelmista ja huolen aiheista on tärkeää puhua mahdollisimman konkreettisesti ja etsien ratkaisua yhdessä lapsen vanhempien kanssa (Stakes 2005, 33). Huolen puheeksiottaminen voidaan kuitenkin kokea vaikeana, varsinkin jos työntekijällä ei ole näyttää selkeitä faktoja huolen taustalla. Toisaalta vanhempien avoimuuden ja oman työkokemuksen voidaan ajatella helpottavan huolen puheeksiottamista. (Eriksson & Arnkil 2012, 7–8; Roine 2010, 42.)

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisema Sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön tehtävärakennesuositus muistuttaa, että varhaiskasvatuksessa olisi suositeltavaa hyödyntää kasvatustieteen kandidaattien ja sosionomien (AMK) (myöhemmin sosionomi) erityis- ja painotettujen koulutusohjelmien tuottama erityinen osaaminen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007). Varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä sosionomin erityisosaamisena ovat kohtaamisen, ohjaamisen ja tukemisen taidot sekä laaja, erityisesti lasta ja perhettä tukevan palvelujärjestelmän tuntemus ja palveluohjauksen osaaminen. Yhtenä erityisosaamisalueena nähdään myös tiimi- ja verkostotyön sekä moniammatillisen yhteistyön osaaminen. (Viinamäki 2008). Erilaisten ja eri-ikäisten asiakkaiden kohtaamisen opiskelu antaa sosionomille hyvät valmiudet työskennellä moninaisissa elämäntilanteissa olevien vanhempien kanssa sekä ottaa tarvittaessa puheeksi vaikeita asioita.

2 VARHAISKASVATUS PERHEIDEN TUKENA

2.1 Varhaiskasvatuksen kehitys kohti kasvatuskumppanuutta

Päivähoidon juuret ulottuvat maassamme 1850-luvulle, Uno Cygnaeuksen ideoimaan kansansivistysjärjestelmään, joka liittyi kiinteästi kasvatukselliseen-opetukselliseen lastenhoitokäsitykseen. Toinen merkittävä henkilö maamme päivähoidon kehityksessä on Hanna Rothman, joka perusti varattomille tarkoitettun kansanlastentarhan sekä lastenseimiä, joihin kokoontui lapsia, joiden vanhemmat olivat kodin ulkopuolisessa työssä. Toimintalinjojen painotusten erilaisuus alkoi jo tällöin näkyä. Seimet keskittyivät kokopäiväiseen hoitoon ja nuorempiin lapsiin, kansanlastentarhat taas tukivat lasten kotikasvatusta sekä vaikuttivat lapsiin kasvatuksen keinoin, minkä voidaan ajatella vastanneen nykyajan avohuollon tukitoimia. Kasvatus-opetuksellinen ja sosiaalis-hoidollinen toimintalinja alkoivat jo tuolloin selkeästi etäännyä toisistaan. (Helenius, Karila, Munter, Mäntynen & Siren-Tiusanen 2001, 219–223.)

1920-luvulla varhaiskasvatuksen valtakunnallinen ohjaus ja hallinto siirrettiin sosiaaliministeriön alaisuuteen, jonka seurauksena sosiaalipedagoginen näkökulma tuli esille

aiempaa voimakkaammin. Kokopäiväryhmän lasten valinta tehtiin sosiaalisin perustein, eli sen toiminnassa painottuivat lastensuojelulliset näkökohdat. Toisen maailmansodan jälkeen paine lastentarha ja -seimipaikkoihin kasvoi. Vanhempien kasvatusvastuuta ei asetettu kyseenalaiseksi, mutta tukea lasten kasvatukseen tarjosivat aatteelliset järjestöt sekä yksityisten henkilöiden aloitteesta syntyneet lastentarhat. Uudessa yhteiskunnallisessa tilanteessa naimisissa olevat naiset osallistuivat enenevässä määrin työelämään ja yksinhuoltajaäidit olivat pakotettuja huolehtimaan perheen toimeentulosta. Yleinen mielipide oli johtanut ajatukseen yhteiskunnan velvollisuudesta osallistua pienten lasten kasvatukseen ja hoitoon. Uuden päivähoitojärjestelmän perusta luotiin 1970-luvulla, jolloin voimaan astui Laki lasten päivähoidosta. 1990-luvulla varhaiskasvatuksen tutkimustoiminta laajeni ja tutkimukseen perustuvan varhaiskasvatuksen opetus vahvistui. Olennaista maamme pitkässä varhaiskasvatuksen historiassa on se, että peruslähtökohdaksi on vanhempien kasvatusoikeus ja -vastuu sekä lapsen etu. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on ollut alusta saakka vanhempien auttaminen ja yhteistyö heidän kasvatustehtävässään. (Helenius & Korhonen 2008, 208–214.)

2.2 Varhaiskasvatuksen määritelmä, tavoitteet ja palvelut

Varhaiskasvatus määritellään Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa lapsen tasapainoiseen kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen tähtääväksi kasvatukselliseksi vuorovaikutukseksi ja yhteistoiminnaksi, joka on tavoitteellista ja suunnitelmallista. Varhaiskasvatus muodostuu hoidosta, kasvatuksesta ja opetuksesta, lapsen omaehtoisella leikillä ollen siinä huomattava merkitys. Varhaiskasvatus käsittää perhepäivähoidon, päiväkotien järjestämän päivähoiton sekä esiopetuksen, ja nämä voivat olla kunnallisia tai yksityisten palveluntarjoajien, järjestöjen tai seurakuntien tuottamia. Varhaiskasvatuksen piiriin kuuluu myös erilaista avointa toimintaa. (Stakes 2005, 11.)

Varhaiskasvatuslaissa on säädetty, että päivähoitoa voivat saada lapset, jotka eivät vielä ole oppivelvollisuusikäisiä, sekä erityisten olosuhteiden vallitessa päivähoitoa on järjestettävä myös sitä vanhemmille lapsille. Tavoitteena on tukea päivähoitossa olevien lasten koteja näiden kasvatustehtävässään ja edistää lapsen persoonallisuuden tasapainoista kehitystä. Päivähoito on järjestettävä siten, että se tarjoaa lapsen hoidolle ja kasvatuksel-

le sopivan hoitopaikan sellaisena vuorokauden aikana, jona sitä tarvitaan. (Varhaiskasvatustalaki 1973.)

Päivähoidon tulee omalta osaltaan tarjota lapselle jatkuvat, turvalliset ja lämpimät ihmissuhteet, lapsen kehitystä monipuolisesti tukevaa toimintaa sekä lapsen lähtökohdat huomioon ottaen suotuisa kasvuympäristö. Lapsen iän ja yksilöllisten tarpeiden mukaisesti päivähoidon tulee edistää lapsen fyysistä, sosiaalista ja tunne-elämän kehitystä sekä tukea lapsen esteettistä, älyllistä, eettistä ja uskonnollista kasvatusta. Uskonnollisen kasvatuksen tulee olla lapsen vanhempien tai holhoojan vakaumusta kunnioittavaa. (Varhaiskasvatustalaki 1973.)

Varhaiskasvatusta säätelevät lait, määräykset ja sopimukset ovat sekä asiakkaiden että työntekijöiden oikeusturvan perusta. Varhaiskasvatustalain ohella sitä säätelevät muun muassa Suomen Perustuslaki, Kuntalaki, Hallintolaki, Sosiaalihuoltolaki, Lastensuojelulaki sekä Laki sosiaalihuollon ammatillisten henkilöiden kelpoisuusvaatimuksista. Käytännössä päivähoito on veloitettu esimerkiksi noudattamaan vaitiolovelvollisuutta ja laatimaan lapselle henkilökohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman, tai erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitsevalle lapselle kuntoutussuunnitelman. Lainsäädännön kautta on pyritty suojelemaan lasten turvallisuutta ja koskemattomuutta velvoittamalla lasten kanssa työskentelevät henkilöt toimittamaan selvityksen rikostaustastaan. (Järvinen, Laine & Hellman-Suominen 2009, 88–92)

Lastensuojelun laatusuosituksen mukaan toimiva viranomaisyhteistyö ja moniammatillisuus varmistavat sen, että lapsi saa oikeanlaista apua oikeaan aikaan. Apu tulisi pystyä antamaan lapselle hänen luonnollisessa kasvuympäristössään. Kunta ei myöskään voi edellyttää perheeltä lastensuojelun asiakkuutta tuen tarpeen vuoksi, jos palvelu on mahdollista järjestää laajempaa perhettä tukevana palveluna, kuten matalan kynnyksen kotipalveluna tai perhetyönä. Henkilöstön avoin yhteistyö ja vuoropuhelu luovat uudenlaista yhdessä tekemisen kulttuuria ennaltaehkäisyyn, varhaiseen puuttumiseen sekä lastensuojelun toimintaan. Laatusuositukseen on liitetty periaatteisiin, osallisuuteen, palvelujärjestelmään sekä ammattitaitoon liittyviä kysymyksiä, joiden avulla työntekijät voivat arvioida, kuinka hyvin laatusuosituksen sisällöt toteutuvat heidän omassa työyhteisössään. Kunnan tulee tiedottaa aktiivisesti lastensuojelu- ja perhepalveluistaan, ennen kuin palveluille on edes tarvetta. Palvelujärjestelmän rakenne vaihtelee kuntakoh-

taisesti, eikä siihen ole valtakunnallista kaavaa, joten tieto palveluista luo kuntalaiselle luottamusta palvelujärjestelmää kohtaan ja palvelun löytäminen tarpeen vaatiessa on helpompaa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2014.)

Tänä syksynä Varkaudessa on aloittanut uutena työmuotona varhaiskasvatuksen perheohjaaja, jonka työnkuvaan kuuluu perheiden tukeminen niiden tarpeita kuunnellen ja voimavaroja vahvistaen, palveluohjaus sekä vanhempainryhmien vetäminen. Perheohjaajan apua saa joko itse pyytämällä tai lapsen päiväkotiryhmän henkilöstön kautta lasten kasvatukseen, vanhemmuuteen, perhe-elämään sekä parisuhteeseen liittyvissä asioissa. Maksuton palvelu on suunnattu kaikille varhaiskasvatuksen asiakasperheille. Tarkoituksena on, että perheohjaajan kanssa pääsee keskustelemaan haastavissa tilanteissa varhaisessa vaiheessa. (Ruuskanen 2015.)

Erityistä tukea Varkaudessa annetaan niin perhepäivähoidossa, ryhmäperhepäivähoitokodissa, kuin lähipäiväkodeissakin. Päiviönsaaren erityispäiväkodissa on yhteensä kymmenen paikkaa kahdessa integroidussa erityisryhmässä, joiden toiminnasta vastaavat erityislastentarhanopettajat. Myös Repokankaan koulun yhteydessä olevasta esiopetusryhmästä vastaa erityislastentarhanopettaja. Käpykankaan, Kankunharjun ja Könönpellon päiväkodeissa toimivat kuntouttavat pienryhmät, joihin on sijoitettu yksi tai useampia erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia. Tämä huomioidaan luonnollisesti henkilöstön määrässä sekä ryhmän koossa. Ehkäisevänä työmuotona toimii avoimen päiväkotin Revonhännän toiminta, joka pitää sisällään leikkikoulutoiminnan, perhekerhotoiminnan, vertaistukiryhmät sekä varhaiskasvatuksen perhetyön. Alueelliset erityislastentarhanopettajat osallistuvat omien alueidensa päiväkotien pienryhmäohjaukseen, konsultaatioon, samanaikaisopetukseen sekä lasten kuntoutussuunnitelmien tekoon ja yksilölliseen ohjaukseen. He tekevät myös yhteistyötä vanhempien sekä muun tarvittavan verkoston kanssa. (Varkauden kaupunki 2009; Varkauden kaupunki 2015 a.)

3 PÄIVÄKOTI VARHAISEN PUUTTUMISEN YMPÄRISTÖNÄ

3.1 Päivähoito varhaisen tuen mahdollistajana

Laki määrittelee varhaiskasvatuksen tavoitteiksi muun muassa lapsen iän ja kehityksen mukaisen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen, terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen sekä lapsen yksilöllisen tuen tarpeen tunnistamisen. Tavoitteena on lain mukaan lisäksi tarkoituksenmukaisen tuen järjestäminen varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä, tarvittaessa monialaista yhteistyötä hyödyntäen. Päivähoidon tulee tukea koteja kasvatustehävässä, sekä yhdessä perheen kanssa edistää lapsen persoonallisuuden tasapainoista kehitystä. Lisäksi varhaiskasvatustilain mukaan päivähoiton tavoitteena on muun muassa tarjota lapselle omalta osaltaan jatkuvat, turvalliset ja lämpimät ihmissuhteet, lapsen kehitystä monipuolisesti tukevaa toimintaa sekä lapsen lähtökohdat huomioon ottaen suotuisa kasvu ympäristö. (Varhaiskasvatustilain 1973.)

Päivähoito on nimetty Lastensuojelulainissa yhdeksi ehkäisevän lastensuojelun tuen ja erityisen tuen ympäristöksi. Ehkäisevän lastensuojelun avulla edistetään ja turvataan lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta. Ehkäisevää lastensuojelua järjestetään, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana, ja kunta järjestää sitä lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi varsinaisen lastensuojelun lisäksi. Päivähoitoa voidaan käyttää yhtenä lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen avoimuksen tukitoimena lapsen sosiaalityöntekijän arvioissa sen tarpeelliseksi. (Lastensuojelulain 2007.) Käytännössä ruoka, turvalliset ihmissuhteet ja virikkeinen kasvu ympäristö ovat näkyvin osa päivähoitoa avoimuksen tukitoimena. Vanhemmat saavat tätä kautta keskustelukumppanin ja tukea arkeen, vaikka varhaiskasvatustilain henkilökunta ei aina olekaan tietoinen perheen pulmista tai siitä, miten he voisivat siitä näkökulmasta parhaiten tukea lasta ja perhettä. (Junttila 2004, 15.)

Lastentarhanopettajalle hyvä ammattietiikka on ammatillinen voimavara, joka ohjaa ammatillisia vuorovaikutussuhteita sekä suhdetta omaan työhön ja sen sisältämään vastuuseen. Eettisesti korkeatasoinen työ edistää lapsen hyvinvoinnin kautta koko yhteisöä ja yhteiskuntaa. Lastentarhanopettajan työssä korostuu lapsen edun ja oikeuksia toteuttamisen huomioiminen, sekä keskinäisen yhteyden ja osallisuuden vaaliminen vanhem-

pien kanssa tehtävässä työssä. (Lastentarhanopettajaliitto 2005, 5–6.) Osallisuuden ohella myös asiakaslähtöisyyden edistäminen on osa ammattietuutta varhaiskasvatuksessa, kuten sosiaalialalla yleensäkin (Talentia 2013, 14–15).

Varhaiskasvatuksen henkilökunta on usein keskeisessä asemassa lasten elämässä. Hoitopäivän aikana lapset voivat kertoa heille arjestaan sellaisia arkojakin asioita, joita eivät kerro kenellekään muulle. Jo tämän mahdollisuuden vuoksi varhaiskasvatushenkilöstöllä tulee olla hyvät valmiudet ottaa asioita puheeksi vanhempien kanssa. Lapsen kehitystä ja kasvua pyritään tukemaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti, joten mitä aikaisemmin mahdolliset haasteet huomataan, sitä nopeammin niihin saadaan etsittyä ratkaisuja. Varhaiskasvatushenkilöstöllä on mahdollisuus havaita ongelmia ja estää niitä kärjistymästä; näin ollen se tekee samanaikaisesti sekä ennaltaehkäisevää että korjaavaa työtä. Lapsen kanssa toimivat henkilöt voivat myös toimia lapsen äänenä moniammatillisessa verkostossa. (Laru, Riihonen & Tuukkanen 2013, 57.)

Valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden yhdeksi tavoitteeksi mainitaan vanhempien osallisuuden lisääminen lapsensa varhaiskasvatuspalveluissa. Erilaiset varhaiskasvatuskeskustelut nostavat esiin kasvattajan sekä vanhemman käsityksiä ja ajatuksia kyseessä olevasta lapsesta sekä kasvatukseen liittyvistä arvoista. Koska kyseessä olevat asiat ovat hyvin merkityksellisiä ja niiden taustalla on usein voimakkaita mielipiteitä sekä tunteita, voi keskustelussa piillä vastakkainasettelun riski. Tämän vuoksi täytyisi löytää yhteisymmärrystä luova tapa keskustella, jolloin molempien osapuolten näkemykset ja kokemukset saataisiin sulautumaan yhtenäiseksi, voimavaroja antavaksi näkökulmaksi. Sekä päivittäisillä keskusteluilla että vasu-keskusteluilla on molemmilla tärkeä merkitys luottamuksellisen kasvatuskumppanuussuhteen syntymiselle. Ajan kanssa vanhemmille välittyy tunne ohimennenkin käytyjen keskustelujen merkityksellisyydestä heidän lapsensa päiväkotikasvatuksessa, joka korostaa hänen osallisuuttaan ja kannustaa tuleviin keskusteluihin. (Karila & Nummenmaa 2001, 61,78.) Varkauden varhaiskasvatuksen toiminta-ajatuksena onkin vanhempien kanssa yhteistyössä taata lapselle perushoidon ja laadukkaan kasvatuksen ohella mahdollisuus erityiseen tukeen lapsen yksilölliset tarpeet huomioon ottaen ja hänen sosiaalista kasvuaan vahvistaen. (Varkaus 2014.)

3.2 Kasvatuskumppanuus varhaiskasvatuksessa

Kasvatuskumppanuus kuuluu olennaisesti laadukkaaseen varhaiskasvatukseen. Sen perusta löytyy Varhaiskasvatuslaista, joka määrittää vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen kehityksen ja hyvinvoinnin parhaaksi toimimisen, sekä vanhemman tai muun huoltajan kasvatustyössä tukemisen osaksi varhaiskasvatusta (Varhaiskasvatuslaki 1973). Se on lapsen vanhempien ja varhaiskasvatuksen työntekijöiden vastavuoroista, kunnioittavaa ja luottamuksellista vuorovaikutusta, jonka keskiössä ovat lapsen tarpeet ja lapsen edun ja oikeuksien toteutuminen. Sekä kasvattajat että vanhemmat sitoutuvat toimimaan yhdessä lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemiseksi. Toisin kuin asiantuntijalähtöisessä mallissa, kasvatuskumppanuuteen perustuvassa varhaiskasvatuksessa korostuu yhdessä työskentely ja se, että kasvattajalla sekä vanhemmilla on molemmilla olennaista tietoa lapsesta. Kasvattajan hyvät vuorovaikutustaidot ovat keskeisessä asemassa; asiantuntemusta ei ole tarpeen häivyttää, mutta kasvattajan tulee kiinnittää huomiota siihen, miten hän tuo ammatillisen osaamisensa ja tietonsa esille. (Kaskela & Kekkonen 2006, 18–19; Stakes 2005, 31.)

Kasvatuskumppanuuden toteutuessa paitsi että lapsen kokemuksia, tarinoita ja tapahtumia hoitopäivän ajalta tuodaan vanhempien tietoon, myös keskustelun avaaminen pienistä ja suurista pulmista helpottuu. Erityisen tärkeää onnistunut luottamuksen rakentuminen osana kasvatuskumppanuutta on silloin, kun kasvattajalla ja vanhemmilla on erilainen näkemys lapsen tilanteesta ja tarpeista. Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on vastuu kasvatuskumppanuuden rakentamisesta perhekohtaisesti osaksi lapsen varhaiskasvatusta alusta alkaen. (Kaskela & Kekkonen 2006, 21; Stakes 2005, 31–32.)

Vanhempien näkökulmasta vuorovaikutuksen päiväkotihenkilöstön kanssa tulee olla tahdikasta, mutta rehellistä ja avointa. Vuorovaikutuksen ei tule sisältää piiloviestejä tai ikävien asioiden kaunistelua. Sekä kasvattajalta että vanhemmalta vaaditaan kykyä kaksisuuntaiseen kommunikointiin: molempien on kyettävä kuuntelemaan toisen näkökulmaa huolellisesti ja tuomitsematta. Blue-Banningin, Summersin, Franklandin, Nelsonin & Beeglen tekemän tutkimuksen mukaan sekä vanhemmat että kasvattajat kokevat tiedonjakamisen hyvin tärkeäksi esimerkiksi luottamuksen rakentamisessa. Vanhemmat kokevat tärkeänä sen, että varhaiskasvatuksessa työskentelevät kasvattajat tekevät työtään muunkin kuin rahan takia ja ovat omistautuneita työlleen, jolloin myös kasvattajan

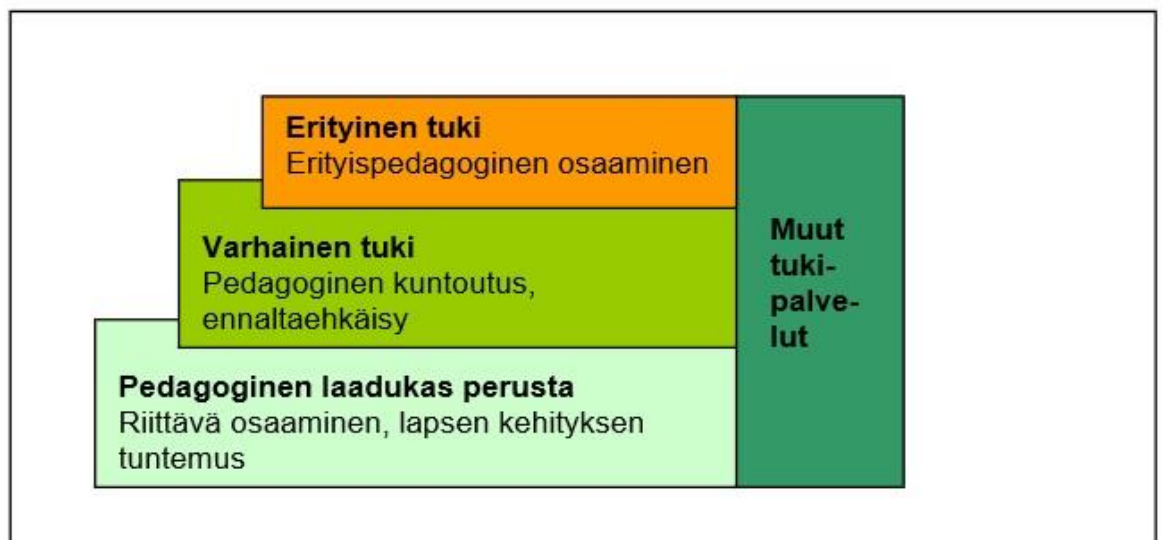
suhtautuminen työhönsä vaikuttaa vuorovaikutukseen. (Blue-Banning, Summers, Frankland, Nelson & Beegle 2004, 173–175.)

Vuorovaikutuksen dialogisuus tarkoittaa vastavuoroisuuteen pyrkiviä keskusteluja, joissa kyky kuunnella on vähintään yhtä tärkeää kuin puhuminen. Dialogisuus on asennoitumisesta ihmisiin ja maailmaan siten, että jokaisen ajatukset tulevat kuulluksi sen sijaan, että toisten näkemyksiä pyrittäisiin hallitsemaan. (Eriksson & Arnkil 2012.) Kasvatuskumppanuuden onnistumisen kannalta kasvattajalla täytyy olla mahdollisuus kuunnella itseään ja tutustua omiin tunteisiinsa, ajatuksiinsa sekä kokemuksiinsa. Ammatillisella tasolla hänen täytyy kyetä tiedostamaan omat emotionaaliset kokemuksensa ja eriyttämään ne asiakasperheiden kokemuksista myös tiedollisella tasolla. Näin hänen on helpompi käsitellä ja kunnioittaa kohtaamiaan, ehkä omasta arvomaailmastaan eroavia asenteita ja tapoja. Dialogisessa keskustelussa on vahvasti läsnä tietynlainen nöyryyden tunne. Tällöin keskustelijat saavat mahdollisuuden oppia toisiltaan ja tarvittaessa he voivat tarkastella tai uuden tiedon myötä muuttaa omia mielipiteitään. (Kaskela & Kekkonen 2006, 38–39.) Vanhemmat tuntevat oman lapsensa parhaiten ja ovat tästä ensisijaisesti kasvatustavasta vastuussa. Henkilökunta taas omaa koulutuksensa ja työkokemuksensa kautta pedagogisen tietotaidon sekä ovat vastuussa tasavertaisen yhteistyön toteuttamisesta vanhempien kanssa. Yhdistämällä vanhempien ja hoitohenkilökunnan tietämyksen kasvatuskumppanuudeksi syntyvät parhaat edellytykset lapsen hyvinvoinnille. (Varkaus 2014.)

3.3 Ennaltaehkäisy ja varhainen puuttuminen

Päivähoidon arjessa lasta ja hänen toimiaan havainnoidaan päivän eri tilanteissa. Tämän perusteella saadaan tietoa lapsen tilanteesta ja yksilöllisestä kehityksestä. Mitä aiemmin esiin nouseviin ongelmiin ja haasteisiin voidaan puuttua, sitä parempi. Tavoitteena on siis ennaltaehkäistä lapsen tuen tarpeen kasaantumista ja pitkittymistä. Päivähoidossa tarjottava tuki ja erityinen tuki ovat ennaltaehkäisevää lastensuojelua. Lastensuojelulain mukaisella lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämällä ja varhaisella puuttumisella pyritään poistamaan lapsen kasvuolojen epäkohtia ja ehkäisemään ongelmien syntymistä. (Lastensuojelulaki 2007).

Päivähoitoikäisen lapsen keskeisinä toimintaympäristöinä toimivat pääsääntöisesti hänen kotinsa sekä päivähoito. Hoitopäivän osuus voikin muodostaa suurimman osan päivän valveillaoloajasta, jonka vuoksi päivähoitossa tehtävä havainnointi ja mahdollinen tuen tarpeen arvioiminen on ensiarvoisen tärkeää. Kasvattaja oppii tuntemaan lapsen, joka helpottaa lapsen käytöksen ja toiminnan havainnoimista hoitopäivän aikana tapahtuvissa tilanteissa. Tuen tarpeen arviointi ja tuen tarjoaminen tulisi toteutua kaikissa lapsen toimintaympäristöissä. Tämän vuoksi jokaisen lapsen lähellä olevan aikuisen täytyisi tietää oma merkityksensä lapsen tukemisessa ja nähdä arjen mahdollisuudet tukea tätä päivittäisissä toiminnoissa. (Heinämäki 2005, 15.)

Kuvio 1. Kolmiportainen tuki (Heinämäki 2005, 10)

Varhaiskasvatuksen kolmiportaisen tuen mallissa (Kuvio 1) laadukkaan pedagogisen perustan luovat henkilökunnan riittävä perusosaaminen ja lapsen kehityksen tunteminen. Lapsen muut tukipalvelut voivat kulkea rinnalla lapsen ja perheen palveluissa niiden roolin ollessa kuitenkin vielä pieni. Tällöin lapsi saa tarvitsemansa tuen suunnitelmallisesta, toimivasta arjesta sekä leikistä ja toimimisesta vertaisryhmässä. Henkilökunnalla on valmiudet havainnoida ja arvioida lapsen toimintaa ja kehittää työtötään vastaamaan lapsiryhmän tarpeita. (Heinämäki 2005, 10.) Työyhteisön laadukkaan perusosaamisen kehittämiseksi tarvitaan tiedon ja osaamisen jakamista, asioiden pohtimista, teorian tietoa sekä uusien toimintamallien kokeilua. Tuen tarjoaminen tulee nähdä osana jokapäiväistä työtä ja vastuualueena, josta jokainen työyhteisön jäsen on osallisenä. (Vilen, Vihunen, Vartiainen, Sivén, Neuvonen & Kurvinen 2006, 261.)

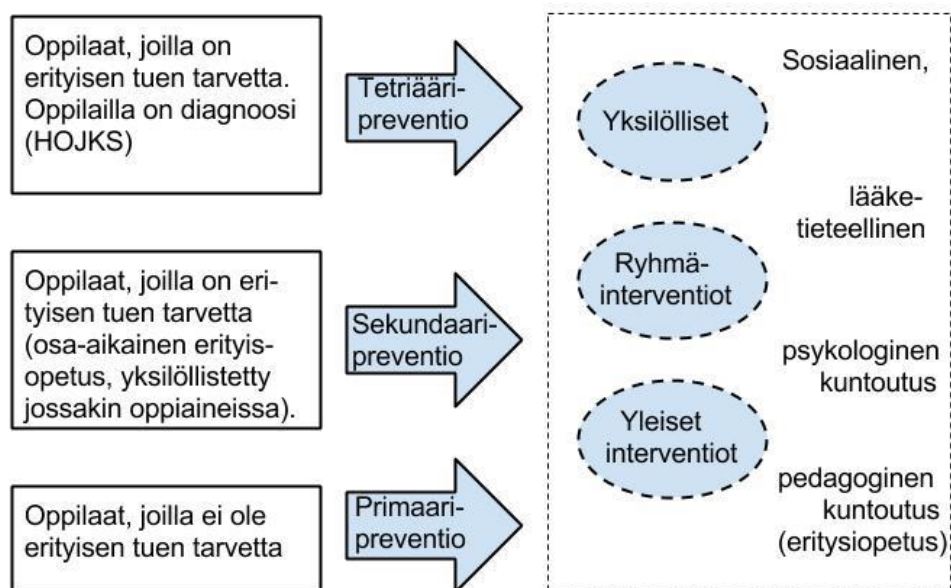
Varhainen tuki toteutetaan pedagogisena kuntoutuksena ja se näyttäytyy peruspedagogiikasta suunnitelmallisempaan toimintana sisältäen myös ennaltaehkäisevän näkökulman. Tällöin mukaan otetaan ympäristön ja toiminnan arviointi, sekä yhteiset tavoitteet mahdollisten muiden tukitoimien kanssa. Erityinen tuki sisältää perusosaamisen ja varhaisen tuen lisäksi erityispedagogisen osaamisen, jonka avulla lapselle räätälöidään yksilölliset ja suunnitelmalliset tukitoimet sekä tavoitteet. Kun huoleen puututaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, voidaan pienilläkin asioilla saada aikaan positiivista muutosta ja mahdollisesti estää tulevaisuudessa isommat tuen tarpeet. Tämä on siis kannattava malli sekä inhimillisessä että taloudellisessakin mielessä. (Heinämäki 2005, 10.)

Varhainen puuttuminen pyrkii toisaalta ennaltaehkäisemään ongelmien syntyä ja toisaalta se voidaan nähdä korjaavana toimintana. Päivähoitojärjestelmä sinänsä toimii ongelmia ennaltaehkäisevänä instituutioon yhteiskunnassamme turvaten lapselle kasvatuksen, opetuksen ja hoidon mahdollistaen samalla heidän vanhemmilleen työssäkäynnin. Lapsen erityisen tuen tarpeen havaitseminen ja siihen puuttuminen ovat korjaavaa toimintaa. Interventioiden käynnistäminen edellyttää signaalia, joka on varhaiskasvatuksessa lapsen kehitykseen, käyttäytymiseen tai olemukseen liittyvä asia. (Huhtanen 2004 b, 45–46.) Huolen vyöhykkeistön avulla työntekijä voi kartoittaa ja jäsentää lapsesta kokemansa huolen suuruutta. Vyöhykkeitä on neljä: ei huolta, pieni huoli, tuntuva huoli ja suuri huoli. Kun työntekijä kokee huolen olevan tuntuva, asiassa tarvitaan toimintaa. Tätä ennen työntekijä kokee vielä luottavansa omiin auttamismahdollisuuksiinsa. Huolen kasvaessa tarvitaan muiden yhteistyötahojen valjastamista ja yhteistoimintaa, jotta asiaa päästäisiin purkamaan ja oikeanlainen apu löydetäisiin. Tällöin vanhempien ja työyhteisön muiden jäsenten kanssa mietitään, miltä taholta apua lähdetään pyytämään. (Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos 2014.)

Varhainen puuttuminen käsittää eri tasojen toimintaa, jota emme aina edes tiedosta joidenkin keinojen yhteiskunnallisen luonteen vuoksi. Se koostuu preventioista eli ennaltaehkäisevästä toiminnasta, sekä interventioista, eli korjaavasta toiminnasta, joista pyritään painottamaan eri tasojen preventiivisiä toimia. Preventioiden kohteena voivat olla yksilöt, ryhmät tai riskitilanteet, ja kohderyhmät voidaan luokitella välillisiin ja välittömiin sen mukaan, pyritäänkö ongelmiin vaikuttamaan suoraan vai epäsuorasti. Preven-

tiot voidaan jakaa kolmeen eri tasoon. Näitä ovat primaaripreventio, sekundaarinen preventio sekä tertiäärinen preventio. (Kuvio 2) (Huhtanen 2007, 30–32)

Primaaripreventioissa on kyse normaaliväestöön kohdistuvista ongelmien syntymistä ja ilmenevistä vähentävistä ja ehkäisevistä keinoista. Tällaisia ovat muun muassa lainsäädäntö, oppivelvollisuus, subjektiivinen päivähoito-oikeus sekä erilaiset terveisiin elämäntapoihin kannustavat kampanjat. **Sekundääristen preventioiden**, eli varhaisten interventioiden avulla pyritään vaikuttamaan jo ilmenneisiin ongelmiin. Esimerkiksi peruskoulukäisten heikkoon lukutaitoon on tartuttu Luku-Suomi-hankkeella, jolla pyrittiin parantamaan koululaisten luku- ja kirjoitustaitoa sekä kirjallisuuden tuntemusta. Myös päihteiden käytön vastaisessa työssä hyödynnetään varhaisiksi interventioiksi luettavia kampanjoita. **Tertiäärisillä preventioilla** tarkoitetaan toimenpiteitä, joiden tavoitteena on vähentää häiriöiden aiheuttamaa toimintakyvyttömyyttä, kuten kuntouttavia toimenpiteitä erityisopetuksessa tai terapiassa. (Huhtanen 2007, 31–32.)

Kuvio 2. Preventiot ja interventiot. Varhaisen puuttumisen tasot ja muodot (Huhtanen 2007, 34.)

Sosiaalihuoltolain 1.4.2015 voimaan tulleiden uudistusten mukaan perheille on turvattava oikea-aikainen tuki matalalla kynnyksellä, myös ilman lastensuojelun asiakkuutta.

Käytännössä tämä tuki voi olla kotipalvelua, perhetyötä, tukihenkilö tai -perhe, tai vertaisryhmätoimintaa. (Finlex 2015.) Varkaudessa lasten, nuorten ja perheiden palvelujen kehittäminen nimenomaan niin, että varhaisen tuen saaminen helpottuisi, on tällä hetkellä keskeisenä kehittämisen painopisteenä. Perhetyöhön on lisätty kolme työntekijää, ja 1.8.2015 Varkaudessa on aloittanut työskentelyn varhaiskasvatuksen perheohjaaja. Varhaiskasvatuksen perhetyötä tekee tällä hetkellä kaksi työntekijää. Yksi kehittämisen muoto on ollut poikkihallinnollisen yhteistyön lisääminen, ja tavoitteena on että apua ja tukea järjestyisi tarvittaessa nopeasti. Asiakas voi ilmaista avun tarpeensa peruspalveluiden, kuten päivähoidon, yhteydessä, jolloin hänen ei tarvitse huolehtia siitä, mikä olisi oikea taho ottaa yhteyttä. (Mentula-Hyvärinen 2015.)

Vuoden 2016 alussa Varkaudessa aloitetaan uusi, ennaltaehkäisevää työtä painottava toimintamalli perheiden hyvinvoinnin lisäämiseksi. Tämän myötä perheiden saataville tulee oma tukihenkilö, joka osaa auttaa ja ohjata perheitä oikeanlaisten palveluiden pariin. Tällöin perheen tarvitsee ottaa vain yhteyttä tukihenkilöön, joka ohjaa perheen eteenpäin. Kaupungin nykyiset resurssit järjestellään uusiksi, tehokkaammin toimiviksi palveluiksi, jolloin sitä tarvitsevalle oikea apu saadaan oikeaan paikkaan oikeaan aikaan. (Ylönen 2015.)

3.4 Kun huoli herää

Varhaiskasvatuksessa huoli voi herätä esimerkiksi lapsen hyvinvoinnista, elämäntilanteesta tai olosuhteista (Huhtanen 2004 a, 188). Huoli varhaiskasvatuksen työntekijän kokemana on subjektiivinen, ja se liittyy samaan aikaan sekä lapseen kuin omiin mahdollisuuksiin lapsen auttamiseksi. Työntekijä havainnoi tilannetta omista lähtökohdistaan käsin, tietojensa ja kokemustensa pohjalta. Huolen syntymisen taustalla voi olla yhtä hyvin tosiasiallista tietoa tai työntekijän intuitiivinen kuva lapsen tilanteesta. Intuition taustalla vaikuttaa kuitenkin työntekijän niin sanottu hiljainen tieto, jolloin sellainenkin huoli, joka ei välttämättä perustu varmoihin faktoihin, voi olla perusteltu. (Eriksson & Arnkil 2012, 20–21.)

Huolen suuruutta arvioitaessa voidaan punnita esimerkiksi lapsen kehityksellisiä asioita, perhe- ja ympäristötekijöitä sekä vanhemmuuteen liittyviä tekijöitä. Arvioinnissa voi-

daan miettiä tilanteessa vaikuttavia riskitekijöitä sekä suojaavia tekijöitä. Riskitekijät ovat ominaisuuksia, olosuhteita tai tapahtumia, jotka tietyissä olosuhteissa lisäävät ongelmien todennäköisyyttä. Tässä tutkimuksessa ne tulevat esille vastaajien kertomina huolenaiheina. Yhden riskitekijän ilmeneminen ei automaattisesti vaikuta lapsen kasvuun ja kehitykseen vahingollisesti, mutta jos riskitekijä on merkittävä tai niitä on useita, asiaan tulee puuttua. Suojaavat tekijät ovat yksilön itsensä, ympäristön tai lähisuhteiden ominaisuuksia, jotka vähentävät riskin suuruutta ja suojaavat siltä. Jo yksikin riittävän suojaava tekijä voi tukea lasta normaalissa kasvussa ja kehityksessä. Suojaavia tekijöitä voivat olla esim. vähintään yksi turvallinen aikuissuhde, vanhempien aito kiinnostus lasta kohtaan, tarpeellinen huolenpito, lapsen kyky ilmaista tunteitaan, lapsen joustava temperamentti, hyvät vuorovaikutustaidot tai tukijoukot, joiden avulla elämän vaikeista asioista päästään yli. (Helsingin kaupungin sosiaalivirasto 2007.)

Dokumentointi eli kirjaaminen on suunnitelmallisen tukemisen tärkeä osa-alue, joka helpottaa henkilöstöä toiminnan arvioinnissa ja suunnittelussa, sekä toimii lapsen kehittymisen arvioinnin apuvälineenä. Dokumentoitu aineisto on hyödyllinen lisä välitettäväksi vanhemmille vasu-keskustelujen yhteydessä tai havaintojen siirtämiseen muulle työyhteisölle. Aineiston avulla tehdyt havainnot pystytään tuomaan konkreettisemmin ja tarkemmin esiin, mikä lisää havainnoinnin luotettavuutta. Erikssonin ja Arnkilin mukaan huolen puheeksiottamista ja konkretisointia helpottaa havaintojen kirjaaminen. Kirjattujen asioiden avulla työntekijällä on selkeämpi keino osoittaa vanhemmalle, millaisista asioista hän on huolissaan ja millaisissa tilanteissa huolta aiheuttavat asiat tulevat esille. Kirjaamisen etuna on myös se, että havainnoidut asiat eivät pääse unohtumaan tai muuttamaan sävyään ja niitä voidaan käyttää hyväksi mietittäessä oikeanlaisia tukitoimia lapselle. (Eriksson & Arnkil 2012, 22–23)

HUOLETON TILANNE	PIENI HUOLI		HARMAA VYÖHYKE		SUURI HUOLI	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Ei lainkaan huolta.	Pieni huoli tai ihmettely käynyt mielessä; luottamus omiin mahdollisuuksiin vahva.	Huoli tai ihmettely käynyt toistuvasti mielessä; luottamus omiin mahdollisuuksiin hyvä. Ajatuksia lisävoimavarojen tarpeesta.	Huoli kasvaa; luottamus omiin mahdollisuuksiin heikkenee. Mielessä toimivus lisävoimavaroista ja kontrollin* lisäämisestä.	Huoli tuntuva; omat voimavarat ehjässä. Selvästi koettu lisävoimavarojen ja kontrollin lisäämisen tarve.	Huolta paljon ja jatkuvasti; lapsi/nuori vaarassa. Omat keinot loppumassa. Lisävoimavaroja ja kontrollia saatava mukaan heti.	Huoli erittäin suuri; lapsi/nuori välittömässä vaarassa. Omat keinot lopussa. Muutos lapsen tilanteeseen saatava heti.

* kontrolli = tilanteen hallinnan lisääminen esimerkiksi rajoittamalla jotain epätoivottavaa asiaa.

Kuvio 3. Huolen vyöhykkeistö (Eriksson & Arnkil 2005, 25.)

Yksi työväline puuttumisen jäsentämisen tueksi varhaiskasvatuksessa on huolen vyöhykkeistö (Kuvio 3). Siinä kasvattajan kokemaa huolta lapsesta tarkastellaan suhteessa kasvattajan kokemiin auttamisen- ja ongelmanratkaisun mahdollisuuksiin. (Huhtanen 2004 b, 46.) Huolen vyöhykkeistöä ei missään nimessä pidä käyttää lasten tai perheiden luokitteluun, vaan se on tarkoitettu omaan kokemukseen pohjautuvissa tilanteissa mahdollisen yhteistyötarpeen pohtimiseen ja jäsentämiseen (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2014).

Vyöhykkeistö alkaa huolettomasta tilanteesta, jolloin lapsen tilanne ei herätä huolta kasvattajassa. Pienen huolen alueella kasvattajalla on käynyt mielessä pieni huoli tai ihmettely, mutta hän luottaa edelleen omiin mahdollisuuksiinsa tilanteen ratkaisemiseksi. Huolen tai ihmettelyn käydessä mielessä toistuvasti kasvattaja pohtii konsultaation mahdollisuutta. Huolen harmaaksi vyöhykkeeksi kutsutaan tilannetta, jossa työntekijän lapsen kohdistuva huoli on kasvava, tai jo tuntuva. Tässä vaiheessa luottamus omiin mahdollisuuksiin lapsen auttamiseksi heikkenee ja kasvattajan kokema tarve lisävoimavaroista tai kontrollista kasvaa. Harmaaseen vyöhykkeeseen liittyy epäselvyyttä esimerkiksi siitä, onko kyse pienestä pulmasta vai suuremmasta ongelmasta, millä keinoilla tilannetta voi lähteä ratkaisemaan tai keitä asia lopulta koskettaa. Juuri tästä syystä kon-

sultaatio, yhteistyö ja mahdolliset kontrollantit astuvat kuvaan harmaalla vyöhykkeellä ja dialogin merkitys kasvaa. Suuren huolen tilannetta leimaa työntekijän jatkuva ja suuri huoli lapsesta, sekä omien voimavarojen ja keinojen loppuminen. Tällöin lapsi voi olla vaarassa ja lisävoimavaroja tarvitaan heti. (Huhtanen 2004 b, 47–48; Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos 2014.)

3.5 Huolen puheeksiottaminen

Huolen puheeksiottaminen on olennainen osa kunnioittavaa varhaista puuttumista. Tällöin pyritään ilmaisemaan, että asioiden voidaan ennakoida menevän lapsen tai nuoren kannalta huonoon suuntaan, ellei tilanteessa aikaansaada muutosta. Koska vaikeiden asioiden puheeksiottaminen voidaan kokea hankalaksi ja saatetaan pelätä, että vastapuoli loukkaantuu, on tätä varten kehitetty erityinen työmenetelmä nimeltä huolen puheeksiottaminen. Toisinaan saattaisi tuntua helpommalta jättää keskustelu avaamatta tai delegoida asia jollekin toiselle, jotta ei loukkaisi toista eikä vaarantaisi yhteistyösuhteita. Usein huolet kuitenkin kasvavat ja tämä kuvastuu eleistä ja äänenpainoista, vaikkei mitään ääneen sanottaisikaan. Suhteisiin alkaa tulla vääjäämättä kitkaa ja säröä, vaikka nimenomaan tätä pyrittiin välttämään. Jos huolen puheeksiottaminen pitkittyy, saattaa keskustelunavaus tulla kasvaneiden jännitteiden vuoksi töksähtäen, jolloin päädytään jo aiemmin pelättyyn lopputulokseen toisen loukkaamisesta. Kasvattaja ennakoi joka tapauksessa jollain tasolla puheeksiottamisen seurauksia, mutta tietoinen ennakoiva työote auttaa jäsentämään ja selkeyttämään toimintaa. Näin kasvattaja voi eri vaihtoehtoja pohtimalla valita sen toimintatavan, jonka hän arvelee johtavan lapsen kannalta parhaaseen ratkaisuun. (Eriksson & Arnkil 2012, 7–8, 27.)

Vaikka huolen puheeksiottamiseen voi liittyä pelkoa vanhempien suhtautumisesta, asiaan on tartuttava mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Muutoin on mahdollista, että asia tulee vanhemmalle täytenä yllätyksenä siitä huolimatta, että huolesta on puhuttu pitkäänkin työtiimin kesken ja se on havaittu yhteiseksi, ja asiaan on jopa pyydetty konsultaatiota muilta tahoilta. Vaaraksi muodostuu se, ettei vanhempi ymmärrä lainkaan mistä on kysymys tai on eri mieltä asiasta. Myös vuorovaikutussuhteen luottamuksellisuus voi kärsiä. Toimivalle vuorovaikutukselle onkin tärkeää lähteä luomaan perustaa tuttuuden ja luottamuksen kautta heti hoitosuhteen alussa. (Koivunen 2013, 157–159.)

Puheeksiottamisen tarkoituksena on pohjimmiltaan viedä yhteistyön kautta lapsen tilannetta positiivisempaan suuntaan, jolloin on tärkeää nähdä lapsen ja hänen perheensä tilanteessa olevat voimavarat. Niiden kautta kasvattajan on mahdollista tuoda keskustelutilanteeseen myös myönteistä palautetta sekä löytää tarttumapintaa omalle tukitarjoukselleen. Hyvän yhteistyön kautta vanhemmat ja työntekijät voivat yhdistää voimavaroja lasta parhaiten tukeväksi liittoumaksi. (Eriksson & Arnkil 2012, 29.)

Keskustelua avattaessa täytyisi aina muistaa, että kukaan toinen ei voi nähdä eikä kokea tilannetta samalla lailla ja samasta näkökulmasta kuin minä. Toiseuden kunnioittaminen ja siihen pohjautuva kuunteleva suhde on onnistuneen keskustelun perusta. Dialogisen avauksen avulla saadaan kerrottua, että sinulla on huoli ja pyydät apua sen huojentamiseen sen sijaan, että kertoisit toisella olevan ongelman ja pyytäisit häntä muuttumaan. Samalla siis ilmaiset, että olet huolissasi omista mahdollisuuksistasi olla avuksi. (Eriksson & Arnkil 2012, 1-2.) Kasvattaja esimerkiksi kysyy vanhemmilta, ovatko he huomanneet samanlaisia asioita, ja pyytää heiltä neuvoa sekä mielipidettä omista näkemyksistään, osoittaen vanhemmalle kunnioittavansa häntä lapsensa parhaana asiantuntijana (Koivunen 2013, 158). Kun löytää otollisemman tavan ottaa huoli puheeksi, myös keskustelun avaajan ennakointi asiasta muuttuu: “Näin en loukkaa enkä syyllistä, ehkä tästä ei seuraakaan niin hankalaa tilannetta”. Tällä tavoin kynnyksellä ottaa huoli puheeksi, maldaltuu. Oma toimintaa siis muunnellaan toista kunnioittavampaan suuntaan lähestyttäessä toista halukkaana dialogiin. (Eriksson & Arnkil 2012, 1–2.)

Huolen puheeksiottamisen tukena voi hyödyntää tätä tarkoitusta varten kehitettyä ennakointilomaketta. Se sisältää kolme osiota, joiden avulla uudenkin työntekijän on helppo käsittää puheeksiottamisen vaiheet. **Ensimmäinen osio** täytetään suunniteltaessa puheeksiottamisen tilannetta. Tällöin kasvattaja miettii, keitä perheenjäseniä hän aikoo tavata ja kuinka hän aikoo asian ottaa puheeksi. On hyvä miettiä myös, tarkalleen mistä asioista on huolissaan lapsen tilanteesta ja mitä voi tapahtua, jos asiaa ei ota esille. Huolen suuruuden määrittelyä helpottaa huolen vyöhykkeistön käyttäminen. (Eriksson & Arnkil 2012, 45.)

Toisessa osiossa keskitytään puheeksiottotilanteeseen valmistautumiseen. Kasvattaja arvioi, millaista tukea vanhemmat voisivat hänen mielestään tilanteeseen haluta tai vastaavasti mitkä asiat vanhemmat voisivat kokea uhkina keskustelutilanteessa. Liittykö

tilanteeseen joitain erityisiä voimavaroja tai vahvuuksia, joista vanhemmille olisi hyvä kertoa? Millaisia ratkaisuja tai toimintamalleja tilanteen helpottamiseksi voitaisiin käyttää ja mitä kukin voisi asialle tahollaan tehdä? Millä sanoilla juuri tämä huoli on paras ottaa puheeksi ja tarjota vanhemmille mahdollisuutta yhteistyöhön? On tärkeää miettiä ennakoita, kuinka vanhemmat voivat asiaan reagoida ja kuinka itse toimii eri tilanteissa. Myös sopivan ajan ja paikan valitseminen puheeksiottotilanteelle on tärkeää. Jos tässä vaiheessa kokee, että puheeksiottaminen ei tuokaan apua lapsen tilanteeseen vaan päinvastoin hankaloittaa sitä, on palattava pohtimaan mihin asioihin kaipaa vanhempien apua ja millä ilmaisutavalla se olisi mahdollista saavuttaa. (Eriksson & Arnkil 2012, 46.)

Kolmas osio täytetään heti puheeksiottamisen jälkeen. Kuinka puheeksiottaminen toteutettiin ja mitkä olivat tunnelmat ennen sitä, sen aikana sekä sen jälkeen? Menikö puheeksiottotilanne kuten oli ennakoitu vai tapahtuiko jotain yllättävää? Miltä lapsen tilanne näyttää nyt? Jäikö jokin asia huolestuttamaan vielä tilanteen jälkeen tai tuliko esille vastaavasti jotain sellaista, joka herättää toiveikkuutta? Entä kuinka asiassa toimitaan jatkossa? (Eriksson & Arnkil 2012, 47.)

4 VARHAISKASVATUKSEN TYÖNTEKIJÄT HUOLEN PUHEEKSIOTTAJINA

4.1 Ammatillisuus varhaiskasvatuksessa

Vaikka koulutus ja työkokemus luovat vankan perustan varhaiskasvattajien ammattitaidolle, jokaisen kasvattajan asenteet, kasvatuskäsitykset, ihmiskuva, kokemukset sekä persoonalliset ominaisuudet tekevät heitä erilaisia kasvattajia. Tärkeää kuitenkin on, että jokainen kasvattaja kykenee vastaamaan lapsen yksilöllisiin tarpeisiin juuri tälle lapselle sopivalla tavalla. Asenteet heijastuvat helposti kasvatusvuorovaikutukseen ja lapseen suhtautumiseen, minkä vuoksi tärkeää on tiedostaa omat asenteensa ja pyrkiä niistä ulos tutustumalla lapseen yksilönä sen sijaan, että näkee lapsen diagnoosin tai muun tyyppittelyn edustajana. (Koivunen 2013, 119, 124–125.)

Jokainen kasvattaja tekee työtään omasta persoonastaan käsin. Tästä syystä itsensä, oman persoonan ja sen merkityksen, sekä omien varjojen ja vahvuuksien tunteminen on hyvin tärkeää lasten kanssa tehtävässä työssä. Työssä jaksamisen ja itsensä suojaamisen takia persoonan käyttö on osattava kuitenkin suhteuttaa ammattiroolin hyödyntämiseen. Ammatillisen suhtautumisen kautta kasvattaja pystyy esimerkiksi rajaamaan työnsä haasteet osaksi ammattia ja työntekoa, jolloin ne eivät vaikuta liiaksi henkilökohtaisella tasolla. Kasvattajan ammatillisuus pitää sisällään erilaisia ominaisuuksia, kuten hyvää fyysistä ja psyykkistä sietokykyä päivittäisten ennakoimattomien haasteiden sietämiseen sekä joustavuutta suunnitelmien muuttamiseen tilanteiden muuttuessa. Varhaiskasvatuksen ammattilaisilta vaaditaan lisäksi sekä sensitiivisyyttä lasten yksilöllisten tarpeiden havaitsemiseen, että taitoa näihin tarpeisiin, kuten erityisen tuen tarpeeseen, vastaamiseen. Lasten hyvinvoinnin turvaavan erityisen tuen tarpeen on todettu lisääntyvän, ja sen tunnistamisella on merkittävä osa varhaiskasvatuksessa. (Koivunen 2013, 129–130; Huhtanen 2004 a, 203.)

Huolen puheeksiottamisessa korostuu se, miten kasvattaja on onnistunut luomaan tuttuuden ja luottamuksen ilmapiirin vuorovaikutussuhteeseen vanhempien kanssa. Luottamus vaatii avoimen ja suoran suhteen, jossa kasvattaja hyväksyy vanhemmat, ottaa heidät tosissaan, on itse totuudenmukainen eikä toimi vanhempien selän takana. Omaa ammatillista tasoaan voi pohtia kysymällä itseltään, puhuuko vanhemmista samalla tavalla huolimatta siitä ovatko he läsnä vai eivät? Koivusen haastattelemat erityistä tukea tarvitsevien lasten vanhemmat lisäksi nimesivät hyvän yhteistyön mahdollistavina tekijöinä työntekijän persoonallisuuden, millainen työntekijä on ihmisenä sekä sen, ”löytyykö yhteistä kieltä”. (Koivunen 2013, 158–159.)

Sosionomin kompetensseihin kuuluu mm. ennaltaehkäisevän työn ja sen menetelmien tunteminen sekä asiakkaan tavoitteellinen tukeminen ja ohjaaminen. (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010). Varhaiskasvatuksessa tämä tarkoittaa lapsen ja hänen perheensä kokonaisvaltaista kohtaamista, tuen tarpeen arviointia sekä vanhemmuuden ja perheen tukemista. Sosionomin ydinosaamisen keskeisiä elementtejä ovat hyvät vuorovaikutustaidot ja dialogiset työmenetelmät, joihin linkittyvät huolen puheeksiottamisen keinot. (Viinamäki 2008.)

4.2 Sisäinen moniammatillisuus

Päiväkodissa lapsiryhmän kasvatukseen osallistuu erilaisen koulutuksen ja työkokemuksen omaavia henkilöitä. Lastenhoitajina toimivien henkilöiden koulutustasovaatimuksena on ammatillinen perustutkinto. Työtä saattaa hoitaa esim. terveydenhoidollisesti painottuneen koulutuksen saanut lähihoitaja, lastenhoitaja tai erityisesti päivähoidon tehtäviin koulutettu päivähoitaja. Lastentarhanopettajana toimii ammattikorkeakouluopinnot tai yliopisto-opinnot suorittanut henkilö. Yliopistollisen lastentarhanopettajan koulutuksen pääasiallisina painoituksina ovat varhaiskasvatuksen, opetuksen ja lapsen kehityksen kysymykset. Sosionomikoulutuksen painotukset liittyvät lapsen ja hänen perheensä hyvinvoinnin tukemiseen eri elämänvaiheissa ja -tilanteissa. On tärkeää, että tietyn lapsiryhmän kanssa työskentelevä henkilöstö kykenee kaikkien työntekijöiden koulutuksellista ja kokemuksellista taustaa hyödyntävään moniammatilliseen työskenteelyyn. Parhaimmillaan vanhempien kasvatuskumppanina toimii kasvattajaryhmä, joka on oppinut keskustelujen ja yhteisen työn kehittämisen kautta toinen toisiltaan ja kykenee yhdessä laadukkaaseen toimintaan. (Helenius ym. 2001, 271–272.)

On tärkeää miettiä, millainen moniammatillinen tiimi kussakin työyhteisössä työskentelee ja millaista osaamista se pitää sisällään. Vastaako osaamisen taso tämänhetkistä tarvetta? Millaista hyödynnettävää osaamista tai erilaisia näkemyksiä eri koulutustaustoja omaavilla työntekijöillä on tarjota moniammatilliselle tiimille? Teoriatieto ja työstä saatava kokemustieto yhdistyvät osaamiseksi, joka syntyy vuosien työkokemuksen myötä. Näiden työnsä osaavien työntekijöiden esim. toimintamalleja tai vuorovaikutusta koskeva ”hiljainen tieto” sekä sen jakaminen ja hyödyntäminen on kallisarvoista jokaiselle työyhteisölle. Toimiva moniammatillinen työryhmä auttaa päiväkotia laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttamisessa, joten on tärkeää hyödyntää kaikki potentiaalinen osaaminen ja valjastaa se hyödynnettäviksi resursseiksi. (Karila & Nummenmaa 2001, 8–9, 25.)

4.3 Ulkoinen moniammatillisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kunnan tehtäväksi on säädetty määritellä omaan kunnalliseen vasuunsa paikallisen verkostoyhteistyön tavoitteet ja toteutustavat.

Verkostoyhteistyön yhtenä keskeisenä tavoitteena on puuttua ja vaikuttaa asioihin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jolloin moniammatillisen yhteistyön kautta lasta ja perhettä saadaan tuettua jo ennen lapsen oppivelvollisuuden alkamista. Myös kunnalliset yhteistyön toimintamallit ja periaatteet määritellään etukäteen sellaisten tilanteiden osalta, jolloin etsitään ratkaisuja yksittäisen lapsen asioihin tai otetaan viranomaiset osaksi työskentelyä. (Stakes 2005.)

Varhaiskasvatuksessa työskentelevä verkosto koostuu useista eri alojen osaajista, joiden tiedot ja taidot täydentävät toisiaan. He muodostavat moniammatillisen tiimin, jonka päämääränä on tehdä yhteistyötä lapsen ja hänen perheensä hyvinvoinnin eteen. Moniammatillisen tiimin etuna on mahdollisuus lapsen ja perheen tilanteen kokonaisvaltaiseen kartoittamiseen, jolloin perheen tilanteita ja tuen tarvetta tarkastellaan mahdollisimman monesta eri näkökulmasta. Perheen kanssa työskentelevien tahojen tehdään työnjako päällekkäisyyksien karsimiseksi ja vastuiden selkeyttämiseksi. Näin myös perheet ovat tietoisia siitä, ketkä työskentelevät heidän kanssaan ja mitä palveluja he kultaikin taholta saavat. Laajan näkemyksen omaava moniammatillinen tiimi voi olla kuitenkin haaste lapsen kokemukselle kuulluksi tulemisesta. Aikuiset ottavat helposti päätös vastuun asioista vieden niitä eteenpäin, joten työskentelyssä korostuukin lapsen yksilöllisen huomioinnin tärkeys ja taito havaita lapsen kokemuksia ja oppimisvalmiuksia. (Järvinen, Laine & Hellman-Suominen 2009, 93–95.)

Lapsiperheet saavat tukea ja apua Varkaudessa moniammatilliselta verkostolta, joka tekee yhteistyötä yksittäisen lapsen perheen kanssa. Yhteistyötahoihin kuuluvat mm. perusopetus, sosiaali- ja terveystoimi, lasten ja nuorten keskus Nikula, Kuopion yliopistollinen sairaala, Vaalijalan kuntayhtymä, Mäntykankaan koulu, sekä puheterapia-, fysioterapia- ja toimintaterapiapalvelut. Sopivat palvelut ja tukitoimet valikoidaan lapsen tarpeiden mukaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Ryhmien kanssa yhteistyötä tekevät myös Varkauden evankelisluterilainen seurakunta, urheiluseurat, kulttuuripalvelut sekä alan oppilaitokset (Varkauden kaupunki 2014.) Varkauden kaupungin lapsipoliittinen ohjelma määrittelee yhdeksi päätavoitteekseen ongelmien ennaltaehkäisyn ja varhaisen puuttumisen. Tuen tarpeessa olevalle lapselle järjestetään mahdollisimman varhain sopivaa erityishoitoa, -kasvatusta ja -opetusta, sekä laadukkaita tukitoimia. Vanhempia tuetaan arkipäivän kasvatustilanteissa. Toimenpidesuunnitelmassa ennaltaehkäisevän työn keinoina korostuvat moniammatillinen verkostoyhteistyö, riskiperhei-

den tunnistaminen ja tukeminen sekä ongelmien varhainen tunnistaminen. (Varkauden kaupunki 2005.)

Varkauden varhaiskasvatussuunnitelma pohjautuu valtakunnallisiin varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin ja siinä on huomioitu kunnan oma toiminta-ajatus, arvot sekä tavoitteet. Varhaiskasvatussuunnitelma on osa kunnallista ja yksikkökohtaista laadunhallintaa ja sen kautta pystytään arvioimaan tehdyn suunnitelman toteutumista käytännössä sekä kehittämään sitä edelleen. Lisäksi jokaisessa toimintayksikössä on omat yksikkökohtaiset suunnitelmansa, jossa näkyvät yksiköiden omat erityispiirteet ja painotukset. Varkaudessa on käytössä erityispäivähoidon Varhaisen tuen aluemalli, joka pyrkii ennaltaehkäisemään ongelmia mahdollisimman varhaisen puuttumisen avulla. (Varkauden kaupunki 2015 b, Varkauden kaupunki 2009.)

4.4 Ilmoitusvelvollisuus lastensuojelulain mukaan

Jos huolen puheeksiottamisella ei ole vaikutusta ja huoli lapsen hyvinvoinnista pysyy ennallaan tai kasvaa, on lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi käännyttävä sosiaalihuollon puoleen. Kunnan lastensuojeluviranomaiselta voi kysyä tapauskohtaisia neuvoja ilmaisematta lapsen henkilöllisyyttä, mikäli on epävarma lastensuojeluilmoituksen tekemisen tarpeellisuudesta. Jokainen yksityishenkilö on oikeutettu tekemään lastensuojeluilmoituksen, jos epäilee jonkun lapsen voivan huonosti. Ilmoitusvelvollisuus sen sijaan on sosiaali- ja terveyshuollon, opetustoimen ja monen muun lasten parissa toimivan tahon edustajilla. (Lastensuojelulaki 2007.)

Päivähoidon, kuten usean muunkin toimen edustajilla, on velvollisuus ilmoittaa viipymättä kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle viranomaiselle, mikäli he tehtävässään kohtaavat tilanteen, jossa huoli lapsesta on niin suuri, että se ylittää omien auttamismahdollisuuksien rajan. Tämä tarkoittaa sitä, että mahdollisesta lastensuojelun tarpeesta havainnon tehnyt henkilö on velvollinen tekemään viipymättä lastensuojeluilmoituksen, eikä ilmoituksen tekemistä saa viivästyttää delegoimalla sitä esimerkiksi esimiehelle. Jos olosuhteet tai lapsen oma käytös vaarantavat lapsen turvallisen kasvun ja kehityksen, tai huoli koskee lapsen hoivan ja huolenpidon tarvetta, edellyttää tilanne mahdollisesti lastensuojelutarpeen selvittämistä. (Lastensuojelulaki 2007.)

4.5 Lastensuojelutarpeen selvittäminen ja palvelutarpeen arviointi

Ilmoitusvelvollisuus voidaan toteuttaa myös pyyntönä palvelutarpeen arvioimiseksi esimerkiksi yhdessä lapsen ja hänen vanhempansa kanssa. Tällöin ilmoitusvelvollinen ilmoittaa sosiaalihuoltoon pyynnön tekemiseen johtaneet syyt ja yhteydenotto tehdään lastensuojeluilmoituksen tapaan viipymättä. (Sosiaalihuoltolaki 2014.) Jos yhteydenotto sosiaalihuoltoon voidaan tehdä vanhempien kanssa yhteistyössä, on tuleville tukitoimille paremmat lähtökohdat tulevaisuutta ajatellen. Jos yhteistyö on syystä tai toisesta poissuljettu ajatus, tulee tällöin tehdä lastensuojeluilmoitus.

Lastensuojeluilmoituksen jättämisen jälkeen sosiaalihuollon työntekijä tekee asiasta kiireellisen lastensuojelun tarpeen arvioinnin. Lisäksi tehdään sosiaalihuoltolain mukainen palvelutarpeen arviointi, jollei se osoittaudu selkeästi tarpeettomaksi. Palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä selvitetään myös mahdollinen lastensuojelun tarve mahdollisia tukitoimia varten. (Lastensuojelulaki 2007.) Niin ikään sosiaalihuoltolain mukaisen pyynnön palvelutarpeen arvioinnista saanut sosiaalityöntekijä kartoittaa välittömästi tapausta koskevan kiireellisen avun tarpeen. Myös palvelutarpeen arviointi aloitetaan viipymättä. (Sosiaalihuoltolaki 2014.)

Lastensuojelun asiakkuus alkaa, kun sosiaalityöntekijä toteaa palvelutarpeen arvioinnin perusteella, että lapsen oma käytös vaarantaa turvallisen kasvun ja kehityksen, lapsen kasvuolosuhteet eivät riitä takaamaan turvallista kasvua ja kehitystä tai lapsi tarvitsee lastensuojelun mukaisia palveluja tai tukitoimia. Lastensuojelun asiakkuus ei täten ole voimassa vielä arvioinnin aikana. Sen sijaan lastensuojelun asiakkuus alkaa heti, jos lapselle tai hänen perheelleen tarjotaan palveluja ja tukitoimia ennen palvelutarpeen arvioinnin valmistumista tai lapsen kasvun ja kehityksen turvaamisiksi käynnistetään muita kiireellisiä toimenpiteitä. (Lastensuojelulaki 2007.)

5 TUTKIMUKSEN AIHE JA TUTKIMUSPROSESSI

5.1 Pääkysymys taustoineen

Valitsimme opinnäytetyömme aiheeksi tutkia varhaiskasvatuksen henkilöstön kokemuksia huolen puheeksiottamisesta sekä tällä hetkellä vallitsevia puheeksiottamisen käytäntöjä ja tapoja. Idea työn aiheesta alkoi hahmottua keväällä 2014 meidän molempien suorittaessa pedagogista harjoittelua päiväkodissa. Olemme molemmat kiinnostuneita varhaiskasvatusmaailmasta, ja halusimme opinnäytetyöhömmme päiväkodin kontekstiin sidoksissa olevaa lastensuojelullista ulottuvuutta. Sosionomin lastentarhanopettajan kelpoisuusvaatimuksena on pedagogisen varhaiskasvatusharjoittelun sekä sosiaalipedagogisen lastensuojeluharjoittelun lisäksi opinnäytetyön liittyminen varhaiskasvatusikäisiin lapsiin (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2011). Siispä oli selvää, että työmme tulisi liittymään päiväkotimaailmaan. Tällä hetkellä avun saaminen lapsille ja lapsiperheille mahdollisimman varhaisessa vaiheessa on paljon esillä, joten halusimme tutkia, miten varhaiskasvatuksessa voidaan tarttua mahdollisiin pulmiin. Rajasimme tutkimuskysymyksemme koskemaan huolen puheeksiottamista.

Halusimme kartoittaa jokaisessa Varkauden kuudessa kunnallisessa päiväkodissa sitä,

- 1) millaisia käytäntöjä puheeksiottamiseen on,
- 2) ovatko tämänhetkiset käytännöt ja ohjeistukset työntekijöiden mielestä toimivia ja
- 3) millaiset käytännöt ja toimintatavat yksittäiset työntekijät kokevat hyvinä huolen puheeksiottamisessa.

Tarkoituksenamme oli selvittää pitivätkö työntekijät selkeänä linjausta huolen puheeksiottamisesta, olivatko käytännöt keskenään yhteneväisiä ja minkä seikkojen työntekijät kokivat vaikuttavan puheeksiottamisen sujuvuuteen. Olimme kiinnostuneita myös siitä, miten päiväkotien henkilökunta kokee tilanteet, joissa huoli pitäisi ottaa esille. Halusimme tutkia huolen puheeksiottamista sekä työyhteisön sisäisen toiminnan että perheiden kanssa tapahtuvan vuorovaikutuksen näkökulmasta.

5.2 Tutkimuksen tavoitteet

Tutkimuksemme tavoitteena on löytää ja tuoda esille hyväksi havaittuja keinoja ja käytäntöjä huolen puheeksiottamisesta, havaita löytyykö päiväkotien huolen puheeksiottamisen käytännöistä mahdollisia kehittämiskohtia sekä koota tietoa, jonka perusteella työyhteisöt voisivat mahdollisesti kehittää ja yhtenäistää käytäntöjään. Aiheen esille nostamisen ja sen tutkimisen tarkoituksena on madaltaa kynnystä vaikeisiin asioihin tarttumisessa varhaisessa vaiheessa, oli kyseessä sitten esimerkiksi lastensuojelullinen huoli tai vaikkapa jonkinlainen erityisen tuen tarve.

Paitsi että halusimme työllämme tuoda Varkauden kaupungin varhaiskasvatushenkilöstölle eväitä huolen puheeksiottamiseen, halusimme myös syventää tietämystämme tästä ajankohtaisesta aiheesta. Pian valmistuvina sosionomeina uskomme, että lastentarhanopettajana työskentelyn alkuvaiheessa juuri tämä osa-alue kuuluneen työn haastavimpiin puoliin. Ammatillisen kasvun kannalta varhainen puuttuminen ja huolen puheeksiottaminen ovat siksi erityisen tärkeitä aiheita.

5.3 Kohderyhmä ja aineiston keruu

Tutkimuksemme kohteena olivat kaikki Varkauden kaupungin kuusi päiväkotia. Avoin päiväkotit Revonhätä ei kuulunut tutkimuksemme työn luonteen eriävyyden vuoksi, ja lisäksi rajasimme ulkopuolelle varkauteen yksityiset päiväkodit. Kohderyhmään kuuluvat lastenhoitajat, avustajat sekä lastentarhanopettajat, koulutustaustasta riippumatta. Toivoimme saavamme mahdollisimman suuren määrän vastauksia, jotta aineistosta saa totuudenmukaisen ja laajan käsityksen työntekijöiden huolen puheeksiottamisen kokemuksista.

Toteutimme tutkimuksen Varkauden kaupungin varhaiskasvatuksen työntekijöille sekä Webropol-ohjelmalla että paperiversiona laaditun kyselylomakkeen avulla (LIITE 1). Hyödynsimme molempia menetelmiä vastaajien mahdollisten erilaisten mieltymysten vuoksi. Näin jokaisella oli mahdollisuus vastata kyselyyn itselle mieluisalla tavalla ja sopivana ajankohtana, minkä uskoimme parantavan vastausprosenttia. Toimitimme lomakkeet sekä linkin kyselyyn työntekijöille kunkin päiväkodin johtajan välityksellä,

jolloin emme itse asioineet suoraan tutkimuksemme kohderyhmän kanssa anonymiteetin ja luotettavuuden lisäämiseksi.

Tutkimusluvan olimme hakeneet ja saaneet opinnäytetyöhömme Varkauden kaupungin varhaiskasvatuspäälliköltä syyskuussa 2014. Toimitimme tutkimussuunnitelman sekä kyselyn hyväksyttäväksi työelämän yhteistyökumppanillemme niiden valmistuttua, kuten olimme tutkimuslupamenettelyn yhteydessä sopineet. Koska pyrimme tutkimaan huolen puheeksiottamisen tilanteita ja käytäntöjä ihmisten kokemusten kautta, hyödynsimme todellisen elämän tutkimisen mahdollistavaa kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 161). Laadullinen tutkimus pyrkii yleistämisen sijaan kuvaamaan tiettyä, tiedonantajien tuntemaa ilmiötä tai tapahtumaa, tai esimerkiksi ymmärtämään jotain tietynlaista toimintaa (Tuomi & Sarajärvi 2013, 85).

Vaikka kyselylomake mielletään pääsääntöisesti kvantitatiivisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmäksi, se soveltuu myös ihmisten kokemusten ja ajatusten selvittämiseen (Hirsjärvi ym. 2010, 185, 193). Keräsimme aineiston taustakysymyksiä lukuun ottamatta avoimista kysymyksistä koostuvalla kyselylomakkeella, josta teimme paperi- sekä verkkoversion. Aineiston keruu lomakekyselynä on sekä tutkimuksen aikataulutuksen suunnittelun, että kustannusten arvioinnin kannalta tehokasta, mutta kattavan vastausmäärän saamiseksi otannan tulee olla suuri vastausprosentin ennustamattomuuden vuoksi. Varauduimme siihen, että kato voi olla suurikin. Toisaalta laadullisen tutkimuksen kohdalla alhainen vastausprosentti ei ole ongelma, kunhan vastauksia on sen verran, että tutkija voi varmistua siitä, että aineisto antaa tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Avoimia kysymyksiä käyttämällä halusimme antaa varhaiskasvatuksen työntekijöille mahdollisuuden kuvata ajatuksiaan omin sanoin ja nostaa esille juuri niitä seikkoja, joita he itse pitivät merkityksellisinä. (Hirsjärvi ym. 2010, 193–195, 201; Tuomi & Sarajärvi 2013, 74.)

Aloitimme tutkimuslomakkeiden suunnittelun tammikuussa 2015. Laadimme lopulta useita erilaisia versioita, joista lopullinen tutkimuslomake hioutui saadun palautteen perusteella maaliskuussa. Lomakkeesta pyysimme palautetta kahdelta lastentarhanopettajana työskentelevältä sosionomilta, ohjaavalta opettajaltamme sekä opponointiryhmältämme. Teimme sekä sähköiset että paperiset kyselylomakkeet saatekirjeineen. Pyrim-

me huomioimaan lomakkeiden sekä kyselylinkkien toimittamisessa päiväkoteihin mahdollisimman paljon seikkoja, joiden ajattelimme vaikuttavan lopulliseen vastausprosenttiin.

Lähetimme päiväkotien johtajille ennen lomakkeiden viemistä sähköpostia, jotta pysyimme sopimaan tapaamisesta kasvotusten tässä yhteydessä. Viemällä ja hakemalla lomakkeet henkilökohtaisesti johtajille halusimme tuoda esille työemme arvoa ja sitouttaa päiväkoteja yhteistyöhön. Lomakkeet olimme jakaneet päivähoitoryhmien mukaan nimetyksi niin, että kuhunkin ryhmään paperilomakkeita vietiin vakituisen henkilökunnan verran, ja ohjeistimme päiväkotien johtajat viemään valmiiksi ryhmien mukaan nimetyt lomakeniput suoraan kunkin ryhmän tiloihin. Viedessämme lomakkeita painotimme toivovamme vastauksia myös sähköisessä muodossa sekä sijaisilta työsuhteen pituudesta riippumatta. Sähköisen linkin toimitimme paperilapulla sekä lähetimme johtajille sähköpostitse työntekijöille jaettavaksi. Vastausaikaa kyselyssämme oli kaksi viikkoa, minkä aikana lähestyimme päiväkotien johtajia sähköpostitse sopiaksemme tapaamisista lomakkeiden hakupäivälle.

5.4 Aineiston analyysi

Aineiston analyysimenetelmäksi valitsemamme sisällönanalyysi jaetaan muun muassa Milesin ja Hubermanin mukaan induktiiviseen, eli aineistolähtöiseen, ja deduktiiviseen, eli teorialähtöiseen sisällönanalyysiin. Toisaalta sisällönanalyysi voidaan muodostaa näiden kahden lisäksi myös teoriaohjaavasti. Eri menetelmät poikkeavat toisistaan siinä, perustuuko luokittelu tiettyyn viitekehykseen (deduktiivinen), yhdistetäänkö aineisto valmiisiin teoreettisiin käsitteisiin (teoriaohjaava) vai luodaanko teoreettiset käsitteet aineistosta. Sisällönanalyysin tavoitteena on saada aineisto tiiviiseen ja selkeään muotoon informaatio säilyttäen, minkä jälkeen ilmiöstä on mahdollista tuottaa selkeä sanallinen kuvaus. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 107–108, 113–120.)

Sisällönanalyysin vaiheet etenevät aineistolähtöisessä ja teoriaohjaavassa analyysissä pääpiirteittäin samalla tavalla. Aukikirjoitetusta ja sisällöltään huolellisesti luetusta aineistosta etsitään ensin pelkistettyjä ilmaisuja, ja merkitään ne. Tätä vaihetta kutsutaan redusoinniksi, ja sen tarkoitus on saada tutkimuksen kannalta olennainen osa aineistosta

tiiviseen muotoon epäolennaisen informaation karsiutuessa pois. Aineiston ryhmitteilyyn eli klusterointiin edetessä pelkistetty aineisto käydään läpi kooten ilmauksista alaluokkia. Tällöin aineiston sisältämät yksittäiset käsitteet sisällytetään laajempiin kokonaisuuksiin, ja aineisto tiivistyy edelleen. Tämän jälkeen aineisto abstrahoidaan, eli alkuperäisistä ilmauksista edetään teoreettisten käsitteiden muodostamiseen luokittelemalla ja yhdistelemällä aineistoa. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 109–112.)

Aloitimme aineiston analyysin lukemalla ensin kaikki vastaukset läpi keskustellen jo hieman esiin nousevista teemoista. Siirsimme vastaukset sanatarkkaan yhteen asiakirjatiedostoon kooten kunkin kysymyksen alle kaikki vastaukset, minkä jälkeen luimme aineiston useaan kertaan ja aloitimme aineiston analyysin koodaamalla vastauksista nousevat, samankaltaisista sisällöistä koostuvat teemat väreittäin. Nimesimme teemat pelkistetyillä ilmaisuilla, ja jo tässä vaiheessa kvantifioimme aineiston. Laskemalla, kuinka monta kertaa kukin asia toistui aineistossa, pystyimme syventämään analyysia ja tuomaan siihen lisätietoa käytäntöjen, ajatusten ja kokemusten esiintyvyydestä varhaiskasvatuksen työntekijöillä. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 120–122.) Pelkistetyistä ilmaisuista koostimme alaluokkia, ja yhdistimme näistä edelleen yläluokkia vastaajille esittämiemme kysymysten pohjalta.

5.5 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimusten tuloksissa luotettavuus ja pätevyys vaihtelevat, joten niitä tulee arvioida jokaisen tutkimuksen yhteydessä virheiden välttämiseksi. Tässä voidaan hyödyntää useita erilaisia mittaus- ja tutkimustapoja, ja luotettavuutta voidaan arvioida reliabeliuden ja validiuden käsitteiden avulla. Reliabeliudella tarkoitetaan tutkimustulosten toistettavuutta; tällöin vastaukset eivät ole sattumanvaraisia. Tämä voidaan todeta esimerkiksi kahden eri tutkijan päätyessä samaan lopputulokseen. Validius puolestaan tarkoittaa sitä, saadaanko mittarin tai tutkimusmenetelmän avulla vastauksia haluttuun kysymykseen. (Hirsjärvi ym. 2010, 231.) Kuten tutkimustuloksia avatessamme kerromme, jouduimme tästä syystä jättämään huomiotta joitakin vastauksia. Tällaisia vastauksia ei voi käsitellä alkuperäisen kysymyksen mukaan, sillä tulokset eivät olisi valideja. (Hirsjärvi ym. 2010, 231–232.) Pyrimme huomioimaan kysymysten täsmällisyyden jo kyselylomakkeen suunnitteluvaiheessa, jolloin pyysimme siitä palautetta kahdelta tutkimuk-

sen kohderyhmään kuulumattomalta lastentarhanopettajalta, opponenteilta sekä opinnäytetyömme ohjaavalta opettajalta. Tässä tutkimuksessa vastausten toistettavuus näkyi siinä, että useissa vastauksissa oli selvästi havaittavissa samankaltaisuuksia ja samat teemat nousivat usein esille.

Koska opinnäytetyössämme on kyse laadullisesta tutkimuksesta, luotettavuuden arvioinnissa on huomioitava myös puolueettomuuden näkökulma, sillä tutkijoina me itse olemme vastuussa tehdyistä tulkinnoista. Joskus tutkijan oma ikä, sukupuoli, uskonto tai muut seikat vaikuttavat siihen, mitä ja miten hän tiedonantajan kertomuksesta kuulee. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 136.) Mahdollisimman objektiivisen tulkinnan takaamiseksi kirjoitimme saadut vastaukset sanatarkkaan yksi kysymys kerrallaan omaksi asiakirjaksi, jolloin esimerkiksi vastaajien taustatiedot käsiteltiin erillään avoimien kysymysten vastauksista. Kävimme myös keskenämme keskustelua tulkinnoista niiden puolueettomuuden varmistamiseksi.

Lähdekritiikki on olennainen osa tutkimusta, joten olemme pyrkineet arvioimaan lähdemateriaalina käyttämämme kirjallisuuden, artikkeleiden sekä Internet-lähteiden luotettavuutta, soveltuvuutta sekä taustamotiiveja (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 12). Olemme pyrkineet valitsemaan lähteiksi ajantasaista ja mahdollisimman tuoretta, sekä tunnettujen ja luotettavien julkaisijoiden tuottamaa materiaalia. Toisaalta tiedostamme myös sen, ettei uusien tietojen ole välttämättä ensikäden tietoa, mikä voi heikentää jossain tapauksissa tiedon luotettavuutta. (Hirsjärvi ym. 2010, 113–114.) Raportissamme olemme kuvanneet tarkasti koko tutkimusprosessin ja siihen liittyvät valintamme, mikä noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä sekä lisää tutkimuksen luotettavuutta (Hirsjärvi ym. 2010, 24, 261; Tuomi & Sarajärvi 2013, 142).

5.6 Tutkimuseettiset näkökulmat

Eettisyyden huomioiminen kulkee opinnäytetyössämme rinnalla koko tutkimusprosessin ajan, aina opinnäytetyön suunnitelman laatimisesta alkaen. Diakonia-ammattikorkeakoulun arvopohja sekä koulutusohjelmien luonne tekevät eettisyydestä erityisen tärkeän osa-alueen oppilaitoksen opinnäytetöissä. Tutkimusta tehdessä eettisyys näkyy aiheen valinnassa, tiedonhankinnassa, prosessista ja tuloksista puhuttaessa

sekä tulosten soveltamisessa. Eettisyyttä on myös kriittinen asenne tarjolla olevaa tietoa kohtaan. (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 11–12)

Tutkimusta ohjaavia periaatteita ovat rehellisyys ja läpinäkyvyys, ja epärehellisyyttä on vältettävä läpi koko prosessin. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, ettei tutkija plagioi toisen tekstiä tai omaansa eikä sepitä tai kritiikittömästi yleistä tutkimuksen tuloksia. Tutkijan tulee laatia raporttinsa huolellisesti ja totuudenmukaisesti, ja tutkimuksen puutteetkin on hyvä tuoda esille. Hyvän tieteellisen käytännön noudattaminen kuuluu eettisesti hyvään tutkimukseen. Lisäksi tutkimuksen tekemisen tulee aina olla ihmisarvoa kunnioittavaa, ja tutkimukseen osallistuvilla tulee olla hyvin selvillä mihin ja millä ehtoilla he ovat suostumassa. Tutkimukseen osallistumisen tulee olla vapaaehtoista. (Hirsjärvi ym. 2010, 23–26; Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 11–12.)

Anoimme tutkimuslupaa Varkauden kaupungilta, kuten usein tutkimus- ja kehittämissä mukana olevissa yhteisöissä ja laitoksissa edellytetään. Koska tutkimukseen osallistuvia tulee informoida työstä ja sen tavoitteista, laadimme kyselylomakkeen (Liite 1) etusivulle saatekirjeen, jossa esittelimme tutkimuksemme tarkoituksineen vastaajille. Myös päiväkotien johtajille tiedotettiin tutkimuksen aiheesta ja tavoitteista ennen kyselylomakkeiden toimittamista. (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 12–13.) Huomioimme lomaketta laatiessamme vastaajien pysymisen anonyymeina. Tutkimuksemme eettisyyttä lisää myös se, että heti aineiston saatuamme sekoitimme sen, jolloin päiväkotien tai ryhmien yksilöiminen vastausten joukosta olisi ollut mahdotonta. Keräämäämme tutkimusaineistoa ei tulla käyttämään muuhun tarkoitukseen, ja tulemme tuhoamaan aineiston tutkimuksemme julkaisemisen jälkeen (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 12).

Raportoinnissa eettisyys korostuu lähdetietojen huolellisessa merkinnässä, sillä tahattomatkin puutteelliset lähdemerkinnät ja viittausten epämääräisyys ovat tulkittavissa plagioinniksi, eli toisen tuottaman tiedon esittämiseksi omanaan (Hirsjärvi ym. 2010, 26, 122). Kirjoittamisprosessin aikana olemme merkinneet lähdeviitteet heti näkyviin, ja näin osoittaneet milloin lainaamme jonkun muun tekstiä ja mikä on omaa pohdintaamme. Lähdemateriaaleja valitessamme olemme kiinnittäneet huomiota tiedon luotettavuuteen, puolueettomuuteen sekä ajantasaisuuteen, sillä lähdekritiikki kuuluu olennaisesti tutkijan moraalisiin velvollisuuksiin (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 12).

5.7 Johdatus tutkimuksen tuloksiin

Toimitimme tutkimuskyselymme Varkauden kaupungin kuuteen päiväkotiin, ja lomakkeita varasimme yhteensä 100. Lomakkeiden määrän pyrimme suhteuttamaan päiväkotien henkilöstömäärän mukaan niin, että jokaisella halukkaalla on mahdollisuus vastata kyselyymme. Lisäksi toimitimme linkin Webropol-lomakkeeseen, jotta jokainen vastaaja pystyi valitsemaan itselleen mieluisan vastaustavan. Vastausaikaa oli kaksi viikkoa, maaliskuun puolivälistä huhtikuun alkuun saakka. Aineistoa kertyi lopulta 39 lomakkeen verran. 36 näistä oli paperilomakkeita ja 3 sähköisiä. Joitakin vastauksia lomakkeista jouduimme jättämään huomiotta, sillä ne eivät vastanneet kysytyyn kysymykseen, ja joitakin vastauskenttiä oli jätetty tyhjiksi.

Tulosten esittelyssä käymme aluksi läpi vastaajien taustatietoja. Taustakysymyksemme koskivat vastaajien työtehtävää, koulutustaustaa, työkokemusta, sukupuolta sekä huolen puheeksiottamista koskevaa koulutusta. Näissä olimme käyttäneet monivalintakysymyksiä, joskin työtehtävää, koulutusta sekä huolen puheeksiottamisen koulutusta koskevissa kysymyksissä olimme lisänneet avoimen vaihtoehdon niiden vastausmahdollisuuksien varalle, joita emme ole osanneet ottaa huomioon aikaisemmin (Hirsjärvi ym. 2010, 199). Tämän jälkeen siirrymme huolen puheeksiottamista käsittelevään osioon, jossa olemme käyttäneet avoimia kysymyksiä, sillä olemme halunneet antaa vastaajille mahdollisuuden nostaa esille juuri heidän merkitykselliseksi kokemiaan asioita. Näillä kysymyksillä olemme pyrkineet selvittämään varhaiskasvatushenkilöstön hyväksi kokemaa huolen puheeksiottamisen keinoja, puheeksiottamisen haasteita sekä nykyisten käytäntöjen toimivuutta ja tuttuutta työntekijöille. Puheeksiottamista käsittelevistä tuloksista ja johtopäätöksestä olemme laatineet yhdessä koostamamme teoreettisen tiedon kanssa muistilistan (LIITE 2), jota varhaiskasvatushenkilöstö voi hyödyntää pohtiessaan huolta herättävän asian tuomista esille.

Kysymyslomakkeemme avointen kysymysten osio sisälsi seuraavat kysymykset:

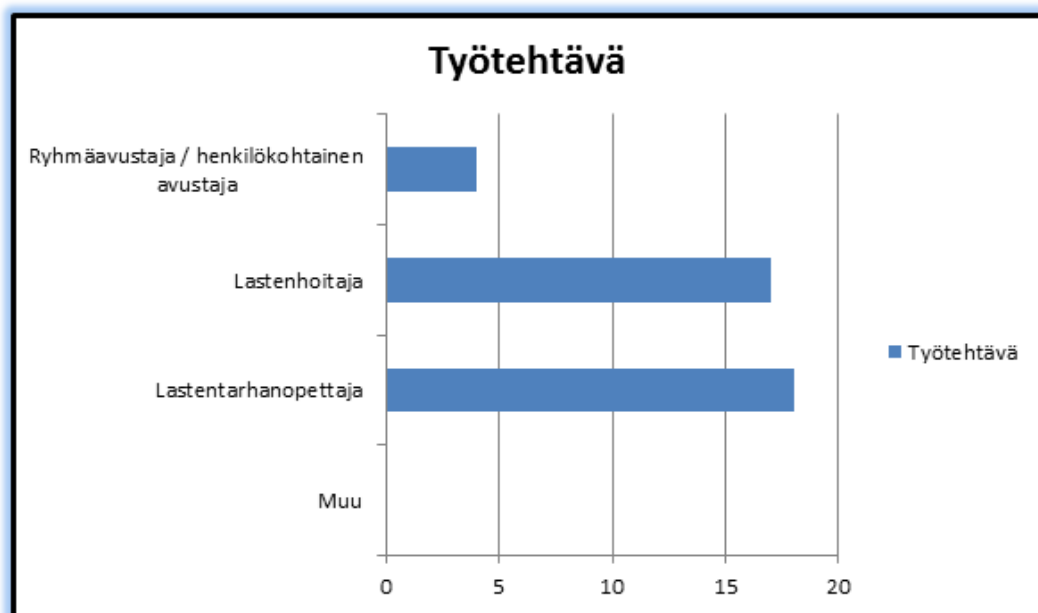
- 1) Millaisia yhdessä sovittuja käytäntöjä työyhteisössäsi on huolen puheeksiottamisesta (työyhteisön kesken / vanhempien kanssa), vai onko niitä?
- 2) Kuinka toimivina olet kokenut yhdessä sovitut käytännöt? Perustele, miksi.
- 3) Millaisia huolen heräämisen tilanteita olet kohdannut?

- 4) Miten itse toimit huolen herätessä?
- 5) Mitkä asiat helpottavat huolen puheeksiottamista työtovereiden kanssa?
- 6) Mitkä asiat helpottavat huolen puheeksiottamista vanhempien kanssa?
- 7) Minkälaisia haasteita olet kohdannut huolen puheeksiottamisessa?
- 8) Minkälaiset toimintatavat olet kokenut hyvinä?
- 9) Mitä teet, jos huolen puheeksiottamisella ei ole vaikutusta?
- 10) Mitä muuta haluat tuoda esille huolen puheeksiottamisesta?

6 TULOKSET

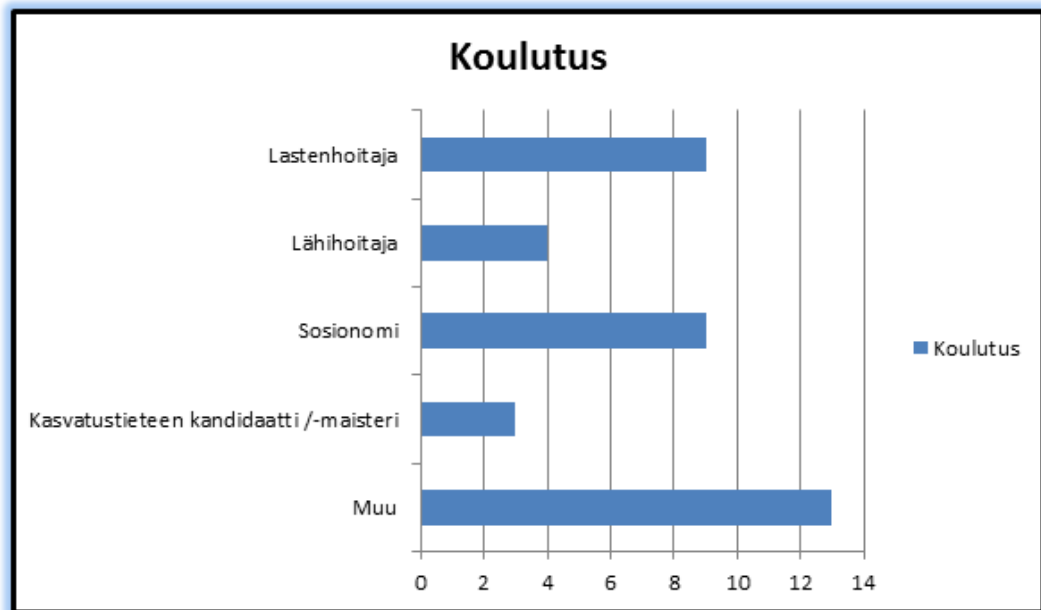
6.1 Taustatiedot

Olimme asettaneet työtehtävää kysyessämme vaihtoehtoiksi ryhmäavustajan / henkilökohtaisen avustajan, lastenhoitajan sekä lastentarhanopettajan. Lisäksi valittavana oli avoin vaihtoehto. Vastaajista 18 oli lastentarhanopettajia, 17 lastenhoitajia ja 4 ryhmäavustajia tai henkilökohtaisia avustajia. Avointa vaihtoehtoa ei ollut valinnut kukaan vastaajista. (Kuvio 4.)

Kuvio 4. Työtehtävä.

Vastaajien koulutuksen jaoinme neljään ryhmään, joita olivat lastenhoitaja, lähihoitaja, sosionomi sekä kasvatustieteen kandidaatti tai -maisteri. Myös tähän taustakysymykseen oli valittavissa avoin vaihtoehto. Koulutuksista nousivat yleisimmiksi sosionomin sekä lastenhoitajan koulutukset, joita molempia oli 9 henkilöä. Lähihoitajia oli 4 ja kasvatustieteen kandidaatteja / maistereita oli 3. Avoimen vaihtoehdon oli valinnut 13 vastaajaa, joista 6 oli koulutukseltaan lastentarhanopettajia, 3 päivähoitajia, 2 perhepäivähoitajia, 1 lastenohjaaja sekä 1 sosiaalikasvattaja. (Kuvio 5.)

Kuvio 5. Koulutus.

Työkokemusta kysyttäessä vastausvaihtoehdot olivat alle 1 vuosi, 1-5 vuotta, 5-15 vuotta sekä yli 15 vuotta. Selvästi suurin osa vastaajista, 21 henkilöä, oli työskennellyt yli 15 vuotta. 1-5 vuotta työskennelleitä oli 9 ja 5-15 vuotta työskennelleitä oli 8 vastaajista. Alle vuoden työkokemusvaihtoehtoa ei ollut valinnut kukaan. Kaikki vastaajat olivat naisia.

Lisäksi selvitimme, miten vastaajat olivat saaneet koulutusta huolen puheeksiottamiseen aikaisemmin. Koulutuksen kanaviksi olimme valinneet opinnot, työn ja avoimen vaihtoehdon. Viimeisenä vaihtoehtona oli se, ettei ole saanut koulutusta huolen puheeksiottamiseen. Osana opintojaan oli koulutusta aiheeseen saanut 12 vastaajaa, työn kautta 29

ja muuta kautta 4. Muina koulutuksen kanavina oli mainittu vavu- ja muut (täydennys)koulutukset, sekä omatoimiopiskelu. (Kuvio 6.)

Kuvio 6. Koulutus huolen puheeksiottamiseen.

6.2 Huolen puheeksiottamisen käytännöt

Huolen puheeksiottamisen käytännöistä nousi esille erityisesti tiimin kanssa keskusteleminen havainnoista tai huolen aiheista. Vastajat kertoivat, että on tapana tiimissä pohtia yhdessä miten asiassa edetään, ja sopia kuka ottaa huolen puheeksi vanhempien kanssa. Työyhteisössä ilmenneitä käytäntöjä olivat erityislastentarhanopettajan konsultointi tai esimiehen kanssa keskusteleminen. Vanhempien kanssa keskustelussa tuotiin esille varhaisen puuttumisen merkitys; että rohkeasti vaan otetaan vanhempien kanssa asiat puheeksi, ja mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Siinä, onko puheeksiottamisen tilanteessa mukana yksi vai useampi työntekijä, oli vallalla kahta erilaista käytäntöä. Osassa vastauksia ilmeni, että yksi työntekijä (usein määritelty opettajaksi) ottaa puheeksi, kun taas toisissa se, ettei työntekijä koskaan ole tilanteessa yksin. Yhdessä vastauksessa mainittiin lisäksi, että vanhemmille on etukäteen tiedotettu käytännöistä ja yhteistyökumppaneista. Asiasta puhuttaessa oli tärkeää varmistaa, ettei muita aikuisia tai lapsia ole kuulolla, ja muutoinkin keskustelussa työntekijät toivat esille sen, että vanhemmille oli hyvä suoda rauhallinen ja yksityinen tilanne huolesta puhuttaessa.

Vastauksissa näkyi useasti puheeksiottamisen prosessinomaisuus: ensin tiimissä keskustellen, sitten mahdollisesti elton ja / tai johtajan konsultointi, ja tämän jälkeen vanhempien kanssa keskusteleminen. Toisaalta lähes yhtä yleinen käytäntö oli varhainen puheeksiottaminen, missä näkyy ajatus siitä, että asioihin on tehokkaampi tarttua siinä vaiheessa, kun ne ovat vielä pieniä. Vastauksista nousi joitain konkreettisia toimenpiteitä, kuten tiettyyn tilanteeseen liittyvä toimintamalli, kirjaaminen, sekä rauhallisen ajan ja tilanteen varmistaminen. Muutamassa vastauksessa ilmaistiin, ettei puheeksiottamiseen ole työyhteisössä selkeää sovittuja käytäntöjä.

Suurin osa päiväkotien henkilökunnasta koki ennalta sovitut säännöt huolen puheeksiottamiseen toimivina. Yhteisten toimintamallien koettiin helpottavan tilanteissa toimimista ja asioista puhumista tiimissä. Lisäksi työyhteisön tuki antaa rohkeutta tuoda omia huomioitaan esille. Muutamassa vastauksessa tuli ilmi, että vanhemmille on helpompaa käsitellä oman lapsen mahdollisesti arkojakin asioita tietyn ”omahoitajan” kanssa, kuin että asia täytyisi kerta toisensa jälkeen selvittää uudelle työntekijälle. Pieni osa vastaajista koki, että sovitut käytännöt ovat melko toimivia tai että ne toimivat osassa tilanteista, riippuen siitä, miten toimiva tiimi ja yhteishenki työyhteisössä oli. Yksi henkilö vastasi, ettei työyhteisössä ole erityisiä käytäntöjä tai toimintatapoja joita aina noudatettaisiin, mutta sen sijaan keskustelu tiimissä ja elton kanssa on toiminut hyvin.

Hyviksi toimintatavoiksi vastaajat kokivat selkeän, avoimen ja rehellisen kohtaamisen, jolloin vanhempien kanssa keskustellaan asioista niiden oikeilla nimillä pysytellen selkeydessä, välttämällä hankalaa ammattisanastoa. Vastauksissa tuli ilmi, että tiimin kanssa pohditaan ensin yhdessä ja mietitään, kuinka asian suhteen on viisain edetä. Keskustelutilannetta helpotti rauhallisen paikan ja kiireettömän ajan varaaminen, jolloin vanhemmilla oli aikaa sulatella esiin otettua asiaa. Huolen puheeksiottamista ja ilmaisutyyliä oli hyvä miettiä huolella etukäteen ja varautua myös siihen, etteivät vanhemmat ole valmiita tai halukkaita käsittelemään asiaa tai kieltävät ongelmat kokonaan. Kun oli miettinyt perustelut tavalleen toimia ja sille, miksi asiasta on huolissaan, oli huoli helpompi pilkkoa vanhemmille konkreettisiksi esimerkeiksi. Tämä auttoi vanhempia ymmärtämään paremmin, mihin huoli liittyy ja helpottaa siten tulevaa yhteistyötä. Asioiden kirjaamisen ja dokumentoinnin ajateltiin tuovan asialle uskottavuutta ja aineiston avulla vanhemmille voitiin kertoa faktaa, eikä olettamuksia.

Päivittäiset keskustelut vanhempien kanssa lapsen tuonti- ja hakutilanteissa loivat luottamuksen ilmapiiriä ja näin ollen vaikeistakin asioista oli helpompi puhua. Arjen keskusteluissa puhetta voitiin saada johdateltua suuntaan, jossa vanhempi saattoikin itse ottaa asian puheeksi, jos oli tämän jo huomionut. Vanhemmille voitiin myös mainita työntekijöiden vaitiolovelvollisuudesta, joka lisäsi luottamuksellisuuden tuntua. Toimiva yhteistyö vanhempien kanssa koettiin tärkeäksi, koska molemmat halusivat tehdä työtä lapsen hyvinvoinnin eteen. Vasu-keskustelut olivat hyvä tilaisuus pysähtyä päivittäisiin kuulumisiin syvemmin mutta niiden välillä tapahtuvat arjen keskustelut pohjustivat keskustelemaan ilmapiiriä, jonka avulla vasu-keskustelustakin sai enemmän irti. Puhumistakin tärkeämpää oli vanhempien kuunteleminen ja heidän näkemyksiensä arvioiminen, vaikka ne eroaisivat työntekijän omasta näkemyksestä. Vanhempia muistutettiin myös siitä, että he tuntevat lapsensa parhaiten.

Keskustelutilanteessa oli tärkeää tuoda esille lapsesta myös positiivisia asioita ja korostaa, että huoli asiasta on yhteinen ja tarkoitus on työskennellä yhdessä lapsen parhaaksi. Koska kyse on arasta asiasta, tuli asiassa edetä hienovaraisesti, vanhemmille empatiaa osoittaen. Välittämisen ilmaiseminen ja ammatillinen lähestyminen ilman vanhemman syyllistämistä edesauttoivat keskustelun etenemistä. Toisaalta täytyi pitää mielessä varhaisen puuttumisen tärkeys ja ottaa asia rohkeasti mahdollisimman varhaisessa vaiheessa puheeksi vanhempien kanssa.

Joissakin työyhteisöissä valittiin tietty aikuinen, jolla oli ”parhaat välit”, hoitamaan asia vanhempien kanssa. Tiimissä keskusteltiin ensin ja toisinaan esimerkiksi elto otetaan keskusteluun mukaan, tai ainakin konsultoidaan häntä asiassa. Toisissa tapauksissa asiaa lähdettiin viemään eteenpäin työparina, etenkin jos aavisteltiin, että kyseessä on ongelmainen tai haastava perhe.

6.3 Huolen herääminen

Huolen heräämisen tilanteista kysyttäessä vastaukset jakautuvat melko tasaisesti kolmeen eri yläluokkaan. Vastajat olivat tehneet huomioita tavatessaan vanhempia, keskustellessaan heidän kanssaan elämäntilanteista tai havaitessaan lapsen käytöksessä tai puheessa jotain huolestuttavia tai muuttuneita seikkoja.

Osalla huoli liittyi lapsen kehitykseen, henkiseen hyvinvointiin tai tunne-elämään, jolloin ongelmat näyttäytyvät päiväkodin arjen perustoiminnoissa. Lapsen kasvaessa oma-toimisemmaksi, oli aikuisen helpompaa havainnoida lapsen mahdollista erityisen tuen tarvetta. Erilaiset hieno- ja karkeamotoriset pulmat tulivat tällöin näkyville, esimerkiksi lusikan käytössä, liikkumisessa tai piirtämisessä. Myös muistin, hahmottamisen, keskittymisen, tarkkaavaisuuden ja puheen kehityksen haasteita havainnointiin arjen toimintojen aikana.

Osalla vastaajista huoli liittyi vanhemmuuteen ja lapsen elinolosuhteisiin liittyviin huomioihin, johon voidaan lukea asioita melko laajalla skaalalla. Yleistä vastaajien keskuudessa oli niin ikään huoli vanhempien jaksamisesta sekä riittävästä vanhemmuudesta perheen elämäntilanteen tai muun tuomien haasteiden vuoksi. Pohdintaa vanhempien voimavaroista ja kodin tilanteesta olivat herättäneet lapsen pitkät hoitopäivät, vaikka äidin tiedettiin olevan kotona ja lapsen havaittiin olevan melko levoton koko päivän ajan. Vastaajat kertoivat olevansa huolissaan myös lapsen tarpeenmukaisesta huolenpidosta, kun lapsen vaatetus oli toistuvasti ollut säähän sopimatonta, väärän kokoista tai rikkinäistä.

Samaan kategoriaan voitiin liittää huomiot mahdollisesta siisteyskasvatuksen puutteesta, jos lapsen päiväkuivuuden harjoittelu oli venynyt kovin myöhäiseen ikävaiheeseen. Huolta vastaajilla oli myös siitä, oliko lapsella säännöllistä uni- tai ruokarytmiä kotiloissa. Joissain tilanteissa lapsi oli nähty liikkumassa kaupungilla ikätasolleen sopimattomaan aikaan ja varomattomasti, mikä taas herättää ajatuksen liiallisen vapaasta kasvatuksesta tai rajattomuudesta. Vastaajat olivat miettineet vanhempien välisiä suhteita ja niiden vaikutusta lapsen elinolosuhteisiin, esimerkiksi perheessä esiintyvän riitelyn tai mahdollisen väkivallan seurauksena. Väkivallan ja kovakouraisen kasvatustyylin uhka oli tullut esille muutamassa tapauksessa, kun lapsi oli sanonut, että häntä läpsitään kotona. Eräs lapsi oli kertonut isän lyöneen häntä ja lyönnistä oli näkyvissä jälki lapsen iholla. Toisinaan vanhempien päihteiden käyttö sekä mielenterveysongelmat herättivät huolta ja eräs vastaaja kertoikin havainneensa vanhemman tuoksahtaneen alkoholille lasta hakiessaan.

Kolmas huolta aiheuttava asia olivat lapsen käytöksessä näkyvät oireet ja muutokset. Lapsen käytös saattoi muuttua aggressiiviseksi tai hän alkoi puhua aggressiivisella tavalla ja huolta herättävillä sanoilla. Ryhmässä käytöksen pulmat tulivat esiin esimerkiksi rajattomuutena, levottomuutena ja häiriökäyttäytymisenä tai siten, että lapsi joutui helposti konflikteihin muiden kanssa tai ei sopeutunut ryhmään. Lapset saattoivat myös purra ja käyttäytyä väkivaltaisesti muita kohtaan tai vastaavasti muuttua vetäytyvämmiksi, passiivisemmiksi ja alkaa itkeskellä. Osa vastaajista kertoi, että huolta herättivät lapsen voimakas omaehtoisuus tai huono pettymyksensietokyky. Jokainen lapsi reagoi yksilöllisesti omalla tavallaan, joten tietynlainen käytös ei itsessään kerro mitään, kun taas muutos käytöksessä voi kertoa. Osa vastaajista kertoi miettivänsä tiimissä, mistä vanhemmille saisi apua ja minkä tahon puoleen lapsen ongelmien vuoksi tulisi kääntyä.

Huolen herätessä vastaajat ottivat asian puheeksi oman tiimin kesken kysyäkseen muiden havaintoja ja näkemyksiä asiasta, sekä peilatakseen omaa huoltaan muiden kokemuksiin. Nämä vastaukset noudattivat samoja linjoja kuin kysyessämme työyhteisön yhteisiä käytäntöjä. Asiassa etenemistä, ja mahdollista vanhempien kanssa keskustelemista, kuten sopivaa tilannetta sekä asian muotoilua, pohdittiin tiimissä. Ajatus siitä, että yksin ei ole hyvä jäädä asian kanssa, korostui aineistossamme. Ennen puheeksiotamista lasta havainnoitiin aktiivisemmin ja havaintoja, mahdollisesti myös päivämääriä, puheluita ym. saatettiin kirjata ylös yhteisen pohdinnan tueksi sekä tilanteen kartoittamiseksi. Myös lisätiedon hankkiminen kyseessä olevaan asiaan liittyen tuli esille toimintatavoissa huolen herättyä. Osa vastaajista keskusteli päiväkodin johtajan kanssa ja / tai konsultoi erityislastentarhanopettajaa tai lapsen kanssa työskenteleviä terapeutteja, tai yritti varovaisesti jutella lapsen kanssa.

Vanhempien kanssa keskustelun toi esiin noin puolet vastaajista. Joissain tilanteissa tähän liittyi avun tarpeen kartoittamista, ohjaamista muihin palveluihin tai yhteisistä toimintatavoista sopimista kotiin ja päiväkotiin. Eräs kasvattaja kuvasi lisäksi kuuntelevansa ja olevansa tukena. Vanhempien kanssa keskusteluun liitettiin yksityisyys sekä rauhallisen tilanteen varmistaminen. Huolen puheeksiottaminen vanhempien kanssa saattoi linkittyä arkiseen lapsen kuulumisten vaihtamiseen, minkä yhteydessä voitiin kysyä miten tietty asia sujuu kotona, tai mahdollisesti suostumusta ottaa yhteyttä erityislastentarhanopettajaan. Myös varhaisen tuen näkökulma tuli esille, kuten seuraavassa esimerkissä:

“Vanhempien kanssa puhuminen ja kertominen miten lapsen päivä yleensä mennyt päiväkodissa. Ja sitten kyselen miten määrätty asia kotona sujunut.”

Joissain tilanteissa vanhempien kanssa huoli otettiin puheeksi vasta elto-konsultaation jälkeen. Kuten sovittujen käytäntöjen kohdalla, tässäkin puheeksiottamisen prosessin-omaisuus näkyi aineistossa jonkin verran.

6.4 Huolen puheeksiottamista helpottavat tekijät

Suurin osa vastaajista mainitsi yleisen avoimuuden helpottavan huolen puheeksiottamista työtovereiden kesken. Hyvän työilmapiirin ja välittömän, toimivan tiimin merkitys korostui ja työtoverit tukivat toisiaan ja purkivat hankalia asioita yhdessä. Osa vastaajista piti puheeksiottamista helppona ja itsestäänselvänä; tehtiinhän ryhmässä muutenkin töitä yhdessä. Yhteiset pelisäännöt, arvot ja kasvatuseriaatteet loivat tunteen, että työyhteisö on samoilla linjoilla asioista ja jokaisella työntekijällä on sama tavoite lasten suhteen. Jokainen oli sitoutunut toimimaan yhteisesti sovitulla tavalla lasten hyvinvoinnin eteen. Kunnioittava ja sensitiivinen ilmapiiri toi tunteen tasapuolisuudesta ja siitä, että jokainen työtiimin jäsen on yhtä tärkeä. Jokaisen työtä arvostettiin ja työtoveria kuunneltiin; oli tärkeää pysähtyä, kun toisella oli asiaa.

Luottamuksellinen ilmapiiri madalsi kynnystä ottaa asioita puheeksi työtiimissä. Huolen jakamisen koettiin myös helpottavan ja keventävän omaa mieltä. Lisäksi tieto siitä, että joku muukin oli huomannut saman, antoi varmuutta viedä asiaa eteenpäin. Oli tärkeää, että tiesi jokaisen tekevän työtään yhtä antaumuksella ja että jokainen oli sitoutunut ja motivoitunut työhönsä. Koulutuksen ja kokemuksen merkitys nousi esiin ammatillisuuden rinnalla, jolloin työntekijä pystyi luottamaan ammatilliseen vastaanottoon ottaessaan asioita puheeksi. Arkipäivän yleinen keskustelu ja säännölliset tiimipalaverit, joissa käsiteltiin asioita, ylläpitivät työyhteisön keskustelevaa ilmapiiriä sekä puheysteitä työtovereiden kesken.

Kasvatuskumppanuus näkyi todella vahvasti puheeksiottamista helpottavana tekijänä vanhempien kanssa. Lähes kaikissa vastauksissa mainittiin tuttuus, hyvä ja avoin vuorovaikutussuhde tai toimiva yhteistyö vanhempien kanssa. Molemminpuolinen luotta-

mus koettiin niin ikään helpottavana tekijänä. Vastaajien mukaan myös se auttoi, jos vanhempi koki päiväkodin kasvattajien välittävän lapsestaan aidosti ja tiedostavan, että kasvattaja todella pyrki toimimaan lapsen hyvinvoinnin parhaaksi kritisoimatta vanhemman kasvatusta. Lapsen vahvuuksien korostaminen ja huomioiminen varhaiskasvatuksessa, sekä positiivisen palautteen antaminen lapsesta osana arkista vuorovaikutusta helpottivat siinä kohtaa, kun hankala asia piti tuoda esille. Moni vastaaja mainitsi päivittäisten keskustelujen ja kuulumisten vaihtamisen auttavan hankalien asioiden tuomisessa esille. Kuten eräs vastaaja kirjoitti,

“Keskustellaan pienistäkin asioista, ei ehdi tulla kärpäsestä härkästä”.

Päivän kulkuun liittyvien asioiden lisäksi puolivuositaiset keskustelut kaikkien perheiden kanssa näkyivät. Vastauksissa tuli ilmi, että asian tärkeys ja tieto siitä, että toimii lapsen parhaaksi, auttoi viemään asiaa eteenpäin; huolta lapsesta ei voi sivuuttaa.

Sen, että asiaa oli käsitelty tiimin kesken, koettiin auttavan huolen puheeksiottamisessa vanhempien kanssa. Puheeksiottaminen oli helpompaa, kun työyhteisö oli yksimielinen asiasta ja yksittäisellä työntekijällä oli tiimin tuki taustalla. Työntekijän oma ammattitaito, itse keskustelutilanteeseen valmistautuminen etukäteen kirjallisesti sekä asiallinen ja empaattinen suhtautuminen nousivat esille helpottavina tekijöinä, kun huoli piti ottaa puheeksi vanhempien kanssa. Myös työntekijän luottamus omaan intuitioon näkyi. Pait si työntekijään, myös vanhempaan liittyvillä tekijöillä oli merkitystä, samoin lapsen ja vanhemman, sekä lapsen ja kasvattajan välisellä suhteella. Vanhemman hyvät vuorovaikutustaidot, myönteisyys, kiinnostus lapsen asioista sekä realistinen kuva omasta lapsesta koettiin puheeksiottamista helpottavina asioina.

6.5 Haasteet huolen puheeksiottamisessa

Merkittävimpana haasteena puheeksiottamisessa vastaajat kokivat vanhempien haluttomuuden yhteistyöhön, tai torjuvan asenteen huolen suhteen. Näissä tilanteissa vanhempi oli saattanut kieltää koko asian, syyttää päiväkotia tai varhaiskasvatushenkilöstöä, tai jopa käyttäytyä hyökkäävästi. Toisaalta vanhempi saattoi syyttää itseään lapsen pulmasta. Pait si että itse keskustelutilannetta saatettiin vältellä, haasteita aiheutti myös se, että

vaikka huoli olisi otettu puheeksi ja vanhemmat olisivat luvanneet toimia asian edistämiseksi, lupauksia ei oltu pidetty. Yhteisen ajan löytäminen oli toisinaan vastaajien mukaan vaikeaa, ja vanhempien kiireisyys tuli ilmi sekä hakutilanteisiin että vasu-aikojen varaamiseen liittyvänä tekijänä. Muutama vastaaja mainitsi yhteisen näkemyksen puutteen yhdeksi kohtaamistaan haasteista. Näkemyseroja kirjattiin olevan vanhempien ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä, ja toisinaan myös työtiimissä. Lisäksi esimerkiksi eronneiden vanhempien keskinäisten ongelmien koettiin vaikeuttavan joskus puheeksiottamista. Puheeksiottamisen haasteena ilmeni aineistossamme myös vanhemman vähättelevä asenne lastaan kohtaan.

Työntekijät ilmaisivat, että yksi haaste huolen puheeksiottamisessa oli oikeiden sanojen löytäminen. Tämä saattoi liittyä väärin tulkintojen jännittämiseen tai pelkoon omien tunteiden tulemiseen tielle, sanavalintoja jouduttiin miettimään tarkkaan. Konkreettiseen asian muotoiluun haasteita aiheutti lisäksi yhteisen kielen puuttuminen sekä kulttuurierot. Joskus vaitiolovelvollisuuden eri tahojen välillä koettiin haittaavan asioiden esille tuomista, kuten myös asioiden henkilökohtaisuuden. Aina koettu haasteellisuus ei liittynyt niinkään itse puheeksiottamistilanteeseen, vaan asiaan laajemmassa mittakaavassa. Eräs vastaaja kuvasi, että joskus voi mennä vuosiakin ennen kuin huolta aiheuttaneessa asiassa edetään, eikä lapsi välttämättä ole enää siinä vaiheessa päivähoidossa. Ongelmat siirtyvät kouluun. Joskus haasteita aiheutti rajanveto siinä, miten pitkälle perheitä olisi autettava, ja mikä kuuluu omaan työhön.

Jos huolen puheeksiottamisella ei ollut vaikutusta, asiaa käsiteltiin uudelleen tiimin kanssa ja mietittiin eri vaihtoehtoja, kuinka asiaa voitaisiin viedä eteenpäin. Tukea ja uusia näkökulmia haettiin usein viimeistään tässä vaiheessa päiväkodin johtajalta tai erityislastentarhanopettajalta. Tällöin esimerkiksi päiväkodin johtaja saattoi kutsua kaikki osapuolet uuteen, yhteiseen keskusteluun. Joskus erityislastentarhanopettaja yritti omalta osaltaan ottaa asiaa puheeksi vanhempien kanssa, toisinaan yhteyttä otettiin vanhempien luvalla tuen löytämiseksi esimerkiksi neuvolaan tai muihin yhteistyötahoihin. Työntekijöiden oli mahdollista olla yhteydessä lastensuojeluun ja kysyä sieltä neuvoa kertomatta lapsen nimeä. Vanhemmille kerrottiin, että työntekijöillä on velvollisuus ottaa yhteyttä sosiaalitoimeen, jos huolenaihe tuntuu vaarantavan lapsen hyvinvoinnin. Tilannetta seurattiin sekä lasta havainnoitiin, ja jos apua todella tarvittiin, sitä myös hankittiin. Jos toistuvalla huolen puheeksiottamisella eikä yhteispalaverilla ollut vaiku-

tusta ja asian huomiotta jättäminen vaaransi lapsen kehityksen ja / tai kasvun, tehtiin lastensuojeluilmoitus. Vanhemmille ilmoitettiin asiasta ennen tätä.

Jos huoli ei ollut suuri, eikä siitä ollut lapselle vaaraa tai haittaa, asiaan pyrittiin palaamaan uudestaan sopivan tilaisuuden tullen. Vanhemmille kerrottiin päivittäin lapsen päivän kulusta ja yritettiin herätellä vanhempia huomioimaan mahdolliset huolenaiheet. Joskus kokeiltiin, sujuuko tilanne paremmin, jos toinen työntekijä ottaa asian esiin. Lapsen etu pidettiin kuitenkin aina etusijalla ja jos tilanne muuttui, siihen reagoitiin. Lasta pyrittiin tukemaan hänen toimissaan ja tekemään hänen hoitopäivistään turvattuja. Vanhemmille annettiin lapsesta positiivista palautetta, vaikka päivässä olisi ollut haasteitakin. Vanhempien kohtaamiseen mietittiin vaihtoehtoisia keinoja ja heille välitettiin kuva, että hoitajat pitivät lasta tärkeänä ja henkilökunta oli vanhempien tukena asiassa. Joskus huoli oli sen tyyppinen, että se väistyi itsestään ajan myötä, jolloin pelkkä tilanteen seuraaminen ja lapsen havainnointi riitti.

6.6 Yhteistyötä lapsen parhaaksi

Vastaajat pitivät huolen puheeksiottamista tärkeänä asiana. Asiat kannatti ottaa esiin, ennen kuin huoli kasvoi liian suureksi. Vaikka huoli osoittautuisi aiheettomaksi tai pelkäksi väärinkäsitykseksi, oli parempi, että asia oli otettu puheeksi kuin jätetty puuttumatta siihen kokonaan. Asioiden selvittäminen oli erittäin tärkeää lapsen toimivan arjen ja koko perheen kannalta. Näin lapsella oli hyvä sekä turvallinen olla ja hän sai kaiken tarvitsemansa avun. Oli tärkeää saada vanhemmat ymmärtämään heidän perheensä tarvitsema tuki mutta toisaalta täytyi pyrkiä ymmärtämään perheiden erilaisuutta ja erilaisia näkemyksiä. Vanhemmat tekivät itse ratkaisut lapsensa suhteen, joten aina ei voinut tehdä enempää, kuin välittää oman kantansa ja suositella tukitoimia. Toisinaan eteen tuli tilanne, jolloin vanhemmat eivät halunneet uskoa tai kuulla lapsen liittyvistä huolenaiheista, vaikka asiaa olisi lähestynyt kuinka hienovaraisesti. Lapsen etu oli aina ensimmäinen asia ja ratkaisuja jatkotoimenpiteiden suhteen täytyi tehdä sitä silmällä pitäen. Usein vanhemmat olivat kuitenkin tyytyväisiä, kun huoli otettiin puheeksi ja asiaa päästiin viemään eteenpäin ja etsimään siihen tukea sekä ratkaisuja.

Vastaajat kokivat huolen puheeksiottamisen työn haastavimmaksi osa-alueeksi ja kaipa-sivat lisää koulutusta siihen. Vaitiolovelvollisuuden eri tahojen välillä koettiin toisinaan vaikeuttavan ja hidastavan puheeksiottamista ja havaitsemista. Toisaalta työ osoittautui antoisaksi, kun asiat etenivät ja lasta voitiin auttaa eteenpäin. Keskustelua lastensuojelun ja perhetyön työntekijöiden kanssa toivottiin moniammatillisen työn helpottamiseksi, yhteistyötahojen tutustumisen toisiinsa uskottiin madaltavan yhteydenoton kynnystä. Se parantaisi hoitajien valmiuksia antaa tietoa vanhemmille yhteistyötahoista, joihin he voivat ottaa yhteyttä, jos omat taidot ja voimat eivät riitä. Myös kasvatuskumppanuudesta toivottiin lisäkoulutusta.

Tukea puheeksiottamiseen vastaajat kertoivat saaneensa työtovereilta ja hyviä neuvoja vanhemmilta kollegoilta. Työkaverin tai päiväkodin johtajan tueksi ottaminen helpotti asioiden hoitamista ja antoi varmuutta ottaa vaikeita asioita puheeksi vanhempien kanssa. Kun asiat kirjattiin ylös prosessin edetessä, oli helpompi palata niihin ja muistaa, milloin asiat oli havaittu ja ketkä asiaa olivat olleet jo selvittämässä.

Aineistostamme näkyi, että kunnioittava asenne vanhempia kohtaan kantaa pitkälle. Oikean lähestymistavan löytäminen oli tärkeää, ettei säikäytä vanhempaa ja vaikeissa asioissa piti tarkoin miettiä, miten asian vanhemmalle kertoo. Rauhallinen ja kiireetön keskustelu auttoi työyhteisön näkökannan välittymistä vanhemmille. Arjen keskellä lapsen yksilöllisyyden ja ainutkertaisuuden kunnioittaminen sekä sylin ja rakkauden antaminen synnyttivät lapselle hyvän pohjan elämään.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

7.1 Huoli puheeksi työyhteisössä

Vastaajien taustatiedoista ilmenee, että suurin osa tutkimukseen osallistuneista oli saanut koulutusta huolen puheeksiottamiseen, mikä oli useimmiten tapahtunut työn kautta. Toisaalta lisäkoulutukselle koettiin edelleen olevan tarvetta. Taustakysymyksistä työtehtävää kysyessämme korostui lastentarhanopettajien huomattava osuus vastaajista

suhteessa päiväkotien henkilöstöjakaumaan. Jäimme pohtimaan, kokeeko koko henkilökunta huolen puheeksiottamisen omaksi asiakseen (tiimissä ja / tai vanhempien kanssa), vai liittykö aiheeseen työyhteisöissä hierarkista ajattelua tai muita seikkoja, jotka vaikuttavat puheeksiottamisen mieltämiseen osaksi omaan työtä? Toki joissain työyhteisöissä oli tutkimuksemme tulosten mukaan käytäntönä, että lastentarhanopettaja ottaa huolen puheeksi vanhempien kanssa, mutta työyhteisön sisäisessä huolen käsittelyssä jokaisella tiimin jäsenellä on oma tärkeä roolinsa.

Työyhteisön yhdessä sovituista käytännöistä sekä henkilöstön toiminnasta aineistossamme nousee esille erityisesti tiimin merkitys, ja ehkä yllättävänkin harva vastaaja toi esille vanhempien kanssa keskustelun. Toimintatapa riippuukin paljon siitä, millaisesta huolesta on kyse. Huolista ja havainnoista keskusteltiin päiväkodeissa ensin oman tiimin kesken, pohtien miten asiassa edetään ja kuka ottaa asian puheeksi vanhempien kanssa. Kasvatuskumppanuutta ohjaavat periaatteet kuuleminen, kunnioitus, luottamus ja dialogi korostuivat paitsi vanhempien kanssa tehtävässä työssä, niin myös tiimin ja työyhteisön sisällä (Kaskela & Kekkonen 2006, 32–38). Prosessin nähtiin usein etenevän tiimin kanssa keskustelusta joko erityislastentarhanopettajan tai päiväkodin johtajan konsultoimiseen, minkä jälkeen asia otettiin puheeksi vanhemman kanssa.

7.2 Lapsihavainnoinnin merkitys

Havainnointi ja havaintojen kirjaaminen on kasvattajan tärkeä työkalu lapsen kasvun tukemisessa. On tärkeää oppia katsomaan asioita havainnoitavan lapsen näkökulmasta. Pidemmällä aikavälillä havainnoidessa saadaan tietoa lapsen pysyvistä käytöksistä tai vastaavasti käytöksen vaihteluista. (Järvinen, Laine & Hellman-Suominen 2009, 153). Huolta herättävät seikat voivat näyttäytyä päiväkodin arjessa monella tavalla. Kyselyn vastauksissa nousi esiin pieniä huolia, jotka voisivat korjaantua puhumalla asiasta mahdollisimman pian vanhempien kanssa sekä suuria huolia, kuten päihde- ja väkivaltatapauksia, joissa lastensuojeluilmoituksen tekemisen kriteerit ovat selkeästi täyttyneet. Vastaajat olivat tehneet huomioita tavatessaan vanhempia, keskustellessaan heidän kanssaan elämäntilanteista tai havaitessaan lapsen käytöksessä tai puheessa jotain huolestuttavia tai muuttuneita seikkoja. Seikat olivat yksilöllisiä ja vaihtelivat lapsen passiivisuudesta ja vetäytymisestä aggressiivisuuteen ja itkuisuuteen. Yhdistävänä teki-

jänä näissä oli se, ettei käytös ollut kyseiselle lapselle tyypillistä ja juuri se herätti huolen työntekijässä. Merkit voivat olla myös ulkoisia, esimerkiksi mustelmia. Vastauksissa tulikin esille, että muutama lapsi oli kertonut työntekijälle vanhemman lyöneen tai läpsineen häntä, jolloin nämä merkit yhdessä kasvattivat huolen määrää.

Perheväkivalta vaikuttaa lapsiin aina jollakin tavalla, oli hän sitten näkemässä perheväkivaltaa tai sen kohteena. Leikki-ikäisillä oireilu voi näkyä levottomuutena, aggressiivisuutena, ilottomuutena tai takertumista aikuisiin. Tapahtumat voivat tulla ilmi esimerkiksi leikeissä, joissa lapsi käy toistuvasti tilannetta läpi. Lapsen kanssa on tärkeää puhua hänen kokemuksistaan, koska he syyttävät usein itseään. Väkivallan keskellä elävälle lapselle turvallinen aikuissuhde päiväkodissa on suojaava tekijä, joka voi auttaa häntä selviytymään. (Ensi- ja turvakotien liitto i.a.)

Luonnollisesti on olemassa myös tilanteita, joissa lapsen mustelmat ovat tulleet lapsen oman toiminnan seurauksena. Kasvattaja voi kysyä lapselta tai hänen vanhemmiltaan mustelmien syntyperää, jos häntä mietityttää, kuinka mustelmat ovat syntyneet. Havaintojen tekeminen ja niiden punnitseminen on vaikea asia, joka useimmiten helpottuu työkokemuksen karttuessa ja intuition kehittyessä. Omaan intuitioon kannattaa luottaa ja jakaa tällöin huoli työtovereiden kanssa. Huolen vyöhykkeistön (Kuvio 3) avulla työntekijä voi pohtia, riittävätkö hänen mahdollisuutensa tukea asiakasta vai tarvitaanko tukea joltain muulta asiantuntijataholta? Huolen harmaalla vyöhykkeellä työntekijä kokee usein olevansa epävarmalla maaperällä, jossa vastaan tulee pelkkiä kysymyksiä. Tällöin on kuitenkin vielä hyvä mahdollisuus estää tilanteen kriisiytyminen kartoittamalla tarvittavat tukitoimet ja aloittamalla yhteistyö tarvittavien tahojen kanssa. (Eriksson, Arnkil & Rautava 2006, 8–9.)

7.3 Vuorovaikutus vanhempien kanssa

Vastaajat korostivat keskustelussa vanhempien kanssa selkeyttä, avoimuutta ja rehellisyyttä. Heidän mukaansa huoli on helpompi ottaa puheeksi, kun kasvatuskumppanuus on saatu luotua työntekijöiden ja vanhempien välille. Työntekijällä täytyykin olla halua kuunnella, tukea ja ohjata vanhempia kunnioittavalla työotteella. Luottamuksellista suhdetta vanhempiin ei luoda hetkessä ja sen syntyminen vaatii avointa, rehellistä, arvostavaa ja kiireetöntä viestintää. Vanhempien arvostava kohtaaminen ja luottamussuh-

teen rakentaminen voi olla vaativaa ja pitkäjänteistä työtä, mutta palkitsee työntekijän onnistuessaan. (Järvinen, Laine & Hellman-Suominen 2009, 164.) Myönteisyys ja arkipäivän erilaisten lasta koskevien havaintojen jakaminen auttavat kunnioittavan suhteen rakentamisessa, mikä on läsnäolevan kuulemisen ohella edellytys myös dialogisuudelle. Dialoginen vuoropuhelu mahdollistaa eriävät mielipiteet, suorapuheisuuden ja rehellisyyden, pysyen kuitenkin tasa-arvoisena. Dialogissa molempien osapuolten tietämys on yhtä merkityksellistä ja arvokasta. Kasvattajalta tämä vaatii kykyä olla kosketuksissa omiin ajatuksiinsa, kokemuksiinsa ja tunteisiinsa, sekä erottaa oma elämäntarina vanhempien elämäntarinoista. (Kaskela & Kekkonen 2006, 32–38.)

Etukäteisvalmistelun koettiin helpottavan vanhempien kanssa keskustelemista ja omien havaintojen esittämistä. Erikssonin ja Arnkilin mukaan etukäteissuunnittelu helpottaa asioiden puheeksiottamista. Kun sanoittaa ja muotoilee ennakkoon keskustelun asiiasällön ja sen, kuinka asiansa aikoo tuoda esille, saa jäsennettyä asian paremmin myös omassa mielessään. Keskustelun kulkua voi mielessään ennakoida; kuinka uskon vanhemman reagoivan asiaan? Entä kuinka toimin, jos vanhempi loukkaantuu, kun ilmaisen hänelle huoleni? Vanhemman on usein helpompi käsittää huoli, jos kertoja voi esimerkkien avulla konkretisoida havaintonsa. Ylös kirjattujen havaintojen avulla vanhemmille voi selkeämmin esittää, kuinka lapsi tietyissä tilanteissa käyttäytyy. Näin luodaan myös paremmat edellytykset tulevalle yhteistyölle. (Eriksson & Arnkil 2012, 22–23.) On tärkeää muistaa puhua vanhemmille asioista kansantajuisesti eikä ammattikielellä, jotta väärinkäsityksiltä tai epätietoisuudelta vältyttäisiin. Avoin tiedon jakaminen edistää luottamuksellisen suhteen rakentamista vanhempien ja työntekijöiden välillä. (Blue-Banning ym., 2004.)

Vanhempien ja ammattilaisten yhteistyötä koskevaan tutkimukseen osallistuneet vanhemmat korostivat, että asialleen omistautuneet työntekijät ymmärtävät, että heidän suhteensa lasten vanhempiin on yhtä tärkeä, kuin heidän suhteensa lapsiin. Vuorovaikutuksen ja kommunikaation toivottiin olevan säännöllistä ja avointa, jolloin asioista puhutaan niiden oikeilla nimillä liioittelematta tai vähättelemättä niitä. Jotta vanhemmat eivät kokisi kommunikaatiota pelkästään negatiiviseksi, täytyy muistaa myös lapsen liittyvä myönteisten asioiden ja kehitysaskelien kertominen. Kuuntelemisen täytyy olla vastavuoroista, jolloin vanhemmat ja työntekijät kuuntelevat mitä toisella on sanottavana ilman tuomitsemista tai syyllistämistä. (Blue-Banning ym., 2004)

Vaikeiden asioiden esille tuominen koettiin usein haasteelliseksi vanhempien mahdollisen torjuvan reaktion vuoksi. Koivusen mukaan syyt vanhempien yhteistyöstä kieltäytymiseen voivat olla moninaiset. Vanhemmat voivat pelätä tuen hakemisen aiheuttavan jonkinlaisen leiman lapselleen tai heillä voi olla negatiivisia kokemuksia aiemmilta kerroilta yhteistyöstä ammattilaisten kanssa. Tällöin on hyvin tärkeää kertoa vanhemmille eduista, joita lapsi voisi saavuttaa tuen avulla ja toisaalta taas haitoista, joita lapselle voi aiheutua, jos lapsen kehitystä ei tutkita ja tuen tarvetta huomioida. Vastauksista tuli myös ilmi näkemuseroja vanhempien ja henkilökunnan välillä. Vanhemmat voivat nähdä lapsen tilanteen aivan erilaisena kuin kasvattajat tai heidän on vaikea ymmärtää asiaa, josta kasvattajat ovat huolissaan. Tilanteesta huolimatta vanhempien valinnanvapautta ja yhteistyöhön osallistumista tulee muistaa kunnioittaa. (Koivunen 2013, 165.)

Kokemukset ristiriidoista vanhempien kanssa haastavissa tilanteissa tapahtuvassa vuorovaikutuksessa nousevat esille myös aikaisemmista tutkimuksista (mm. Kekkonen 2004, 52; Nummenmaa & Karila 2011, 68; Huhtanen 2004 b, 78). Saamissamme vastauksissa vanhempien suhtautumista leimasivat joskus muun muassa huolen torjunta, oma syyllistyminen lapsen pulmasta, syytökset päiväkotia ja sen henkilöstöä kohtaan sekä asian kieltäminen. Koska vanhemmilla on usein jokin ajatus lapsesta ja hänen tulevaisuudestaan, tämän vision mureneminen voi olla raskasta ja herättää vanhemmassa epätietoisuutta ja pelkoja. Kuten Huhtanen Anthony de Melloa lainaten ilmaisee, *“Oikea määrä tietoa, jonka vanhemmat voivat kerralla nielaista, on se, minkä he ottavat vastaan juoksematta karkuun.”* Tämä on hyvä tiedostaa esimerkiksi lapsen kehitystä ja mahdollista erityisen tuen tarvetta koskevan huolen puheeksiottamisessa, sillä lapsen pulmien selviäminen voi olla vanhemmalle kriisi, jonka käsittely vaihe vaiheelta vie aikaa. Hyväksyminen ei tapahdu hetkessä. (Huhtanen 2004 b, 78–79.)

Ristiriitoja sisältävissä keskusteluissa voi olla kyse myös siitä, että vanhempi tulkitsee päiväkodin työntekijän syyttävän häntä tai kodin käytäntöjä, vaatien käytännössä mahdollonta yhdenmukaisuutta vertailun kohteena olevan päiväkodin kanssa. Tällaisessa tilanteessa syntyy asetelma, jossa kasvatusympäristöt nähdään helposti kilpailevina, eikä kasvatuskumppanuudelle jää tilaa. (Nummenmaa & Karila 2011, 68–69.)

Oikeanlaisen ilmaisutavan ja sanojen löytäminen koettiin haastavana. Huolen puheeksiottamiseen on kehitetty ennakoitimenetelmä, jonka avulla työntekijä voi ottaa hel-

pommin esiin asioita, joista puhuminen arastuttaa. Kyseisen mallin mukaan sen sijaan, että työntekijä ottaisi puheeksi lapsen tai hänen perheensä ongelmat, hän ilmaisee oman huolensa asiasta, jolloin viestinnän sävy on täysin erilainen. Tällöin työntekijän ei tarvitse tietää ongelmaa eikä odottaa puheeksiottamista liian kauan, vaan hän voi ottaa asian puheeksi vanhempien kanssa ja pyytää heiltä apua lapsen auttamiseen. Menetelmän käyttöä voi harjoitella Huoli puheeksi- oppaan kysymyssarjoja sisältävän ennakointilomakkeen avulla. Oppaassa on avattu menetelmään liittyvää teoriaa sekä käytännön esimerkkitalanteita, joiden avulla työntekijä voi opetella omaksumaan menetelmän toiminta- ja ajattelutavan. (Eriksson & Arnkil 2012, 7–8.)

7.4 Muita huomioita

Vaitiolovelvollisuus voi tuntua joskus hankaloittavan yhteistyötä, koska päivähoiton työntekijöillä on tietyissä tilanteissa velvollisuus antaa tietoa eteenpäin mutta yhteistyötaho ei välttämättä voi antaa tietoa asian etenemisestä päivähoidolle. Päivähoidon henkilökunnan on tehtävä yhteistyötä viranomaisten kanssa lapsen edun nimissä ja tietyissä tilanteissa luovutettava salassa pidettäviä tietoja viranomaisille. Lastensuojelulaki velvoittaa päivähoiton työntekijöitä tekemään yhteistyötä salassapitosäännösten estämättä ja ilmoittamaan kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle viranomaiselle, jos he saavat tietoa lapsesta, jonka kasvu tai kehitys on olosuhteista tai hänen omasta käytöksestään johtuen vaarantunut. Niin lastensuojelulaissa, kuin varhaiskasvatuslaissakin mainitaan velvollisuus tehdä moniammatillista yhteistyötä sitä vaativissa tilanteissa. Tiedonsaanti ei kuitenkaan ole vastavuoroista, ellei asianomainen anna yhteistyötaholle lupaa luovuttaa tietoja päivähoitoon. Yhteistyötaho voi olla vaikkapa neuvola, joka pyytää terveydenhuoltolain nojalla päivähoidolta salassa pidettäviä tietoja. Myös opetusta järjestävä taho voi pyytää päivähoidolta tietoja esiopetukseen siirtymässä olevasta lapsesta, jos voidaan olettaa että tieto on opetuksen järjestäjälle tärkeää. Keskeisintä on, että kriteerit pyytää tietoja täyttyvät. Salassa pidettäviä tietoja voidaan luovuttaa, jos asianosainen on itse antanut tietojen luovuttamiseen luvan. Lapsen kyseessä ollessa suostumuksen antaa hänen huoltajansa. (Mahkonen 2013, 112,118–124; Varhaiskasvatuslaki 1973; Lastensuojelulaki 2007.)

Toisinaan eteen voi tulla tilanteita, jolloin puheeksiottamisesta ei ole hyötyä. Jos huoli lapsen tai perheen tilanteesta on suuri, voi tuntua turhauttavalta, ettei pysty auttamaan yrittämisestä huolimatta. Tällöin kasvattajan tulee erottaa ne asiat, joihin hän voi vaikuttaa ja jotka ovat hänen toiminta-alueensa ulkopuolella. (Koivunen 2013, 131.) Toisinaan riittää, että tilannetta seuraa ja ajan myötä huoli voi pienentyä ja poistua kokonaan. Jos huolen määrä kasvaa, kuvaan astuu kasvattajan velvollisuus lastensuojeluilmoituksen tekemiseen.

8 LOPUKSI

8.1 Pohdinta

Opinnäytetyöhön valitsemamme aihe osoittautui yhtä mielenkiintoiseksi, kuin olimme etukäteen ajatelleetkin. Huolen puheeksiottaminen voi koskea asioita laajalla skaalalla; huoli voi herätä siitä, että lapselta puuttuu usein säänmukainen vaatetus tai siitä, että lapsi kertoo vanhemman lyöneen. Oli ilo huomata, kuinka tärkeänä varhaiskasvatushenkilöstö koki aiheemme ja kuinka he olivat paneutuneet miettimään vastauksia kysymyksiimme. Aineistoon tutustuminen on lisännyt ymmärrystä siitä, kuinka hienovaraisesti henkilökunnan täytyy työskennellä ottaessaan vaikeita asioita puheeksi vanhempien kanssa. Työntekijöiltä vaaditaan lujaa ammattitaitoa, jotta omat, joskus voimakkaatkin näkemykset, eivät pääse vaikuttamaan vanhempien kanssa käytävään dialogiin.

Saimme kyselymme kautta paljon hyviä vastauksia, josta ilmeni, että varhaiskasvatushenkilöstö tekee työtään sydämellä ja pitää ensiarvoisen tärkeänä lapsen hyvinvointia. Työntekijät voivat kokea olevansa hankalassa tilanteessa huolen herätessä, koska eivät halua riskeerata hyvää yhteistyötä vanhempien kanssa. Puheeksiottaminen vaatii paljon paitsi rohkeutta, myös perehtymistä, omien vuorovaikutustapojen tunnistamista ja etukäteisvalmistautumista, jotta asian saa ilmaistua yhtä aikaa kunnioittavasti ja selkeästi. Joskus huolen puheeksiottamisella ei ole vaikutusta ja tilanne turhauttaa kasvattajaa. Silloinkin on tärkeä muistaa, että päiväkodin arjessa voi itse vaikuttaa lapsen hyvinvoin-

tiin tarjoamalla yksilöllistä, lapsen tarpeisiin vastaavaa huomiota, mikä toimii suojaavana tekijänä lapsen elämässä ja voi kantaa pitkälle.

Tiimin sisäisessä toiminnassa tärkeänä nähtiin hyvä työilmapiiri, puhumisen helppous, luottamus sekä ammatillisuus. Muiden työntekijöiden kokemuksen ja ammattitaidon hyödyntäminen nähtiin rikkautena, ja asiaan koettiin tarvittavan lisää koulutusta. Toimiviksi huolen puheeksiottamisen käytännöiksi tutkimukseen vastanneet nostivat

- 1) selkeät pelisäännöt, kuten sen, että tiimissä on sovittu kuka ottaa asian puheeksi (lastentarhanopettaja/ omahoitaja/ ”parhaat välit”/ työpari)
- 2) luottamusta ja kasvatuskumppanuutta rakentavien arkisten kuulumisten vaihtamisen
- 3) kiireettömän ja yksityisen tilanteen
- 4) mahdollisimman varhaisen puheeksiottamisen
- 5) etukäteen valmistautumisen, sekä
- 6) positiivisten asioiden esiin tuomisen.

Näiden käytännön työssä hyviksi havaittujen käytäntöjen lisäksi halusimme tuoda esille huolen puheeksiottamisesta joitakin tärkeiksi kokemiamme, työmme johtopäätöksissä sekä teoreettisessa osuudessa ilmeneviä seikkoja. Jotta opinnäytetyömme olisi mahdollisimman hyvin hyödynnettävissä varhaiskasvatuksen arjessa, kokosimme lopulta näistä asioista muistilistan kasvattajille (LIITE 2). Listan tarkoituksena on tukea huolen puheeksiottamiseen valmistautuessa eri vaiheiden sekä huomioitavien seikkojen osalta.

Lastensuojeluasiat ovat olleet valtakunnallisesti voimakkaasti esillä viime vuosina. Ennaltaehkäisevään työhön panostetaan ja pyritään vähentämään tulevaisuudessa tehtävää korjaavaa työtä. Varhaiskasvatuksen henkilökunnalla on erittäin hyvät mahdollisuudet havainnoida lapsia, jotka viettävät päivähoitossa suurimman osan päivästänsä. Varhain havaittu tuen tarve voi auttaa ehkäisemään suuremman luokan ongelmat tulevaisuudessa. Tämä ei ole pelkästään taloudellisesti kannattavaa, vaan myös yksilön elämänlaadun näkökulmasta merkittävä asia. Jotta rattaat saadaan pyörimään, tulee havainnon tehneellä työntekijällä olla tietämys siitä, miten asiassa edetään. Vanhemmille helpoin tapa on, jos he voivat luottaa siihen, että heidän arjessaan on mukana joku, joka ohjaa heidät oikeiden palvelujen pariin ja tarvittaviin verkostoihin. Varkaudessa työnsä aloittanut varhaiskasvatuksen perheohjaaja on hyvä esimerkki matalan kynnyksen palvelusta. Useilla vanhemmilla voi olla hankalaa ottaa yhteyttä perheneuvolaan “ongelmaksi”

leimautumisen pelossa. Perheohjaaja voi kuitenkin ohjata perhettä ja vanhempia myös muihin palveluihin, jos niille ilmenee tarvetta. Aina tätä ei kuitenkaan ole, joten on hyvä, että vanhemmille on lähellä saatavilla oleva palvelu, jossa voi käsitellä mieltä painavia asioita.

Nähtäväksi jää, miten paljon varhaiskasvatuslain uudistus vaikuttaa päiväkotien rooliin ennaltaehkäisevän lastensuojelun toteuttajana. Lakimuutoksen sisältämä yhteistyövelvoite tulee luultavasti tiivistämään eri toimijoiden yhteistyötä ennaltaehkäisevässä työssä, ja tuo entistä paremmin tutuksi niitä tahoja, joiden puoleen perhe voi tarvittaessa kääntyä (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015). Toisaalta ryhmäkokojen kasvattaminen ja päivähoito-oikeuden rajaaminen 20 tuntiin viikossa silloin, kun vanhempi ei työskentele tai opiskele kokopäiväisesti, tuskin edistää lasten hyvinvointia. Laajempaa hoitoa saa toki jatkossakin muun osoitetun hoidontarpeen mukaan, mutta pohdimme voiko tämä tuoda perheille pelkoa leimautumisesta ja näin nostaa kynnystä päivähoidon hyödyntämiseen ennaltaehkäisevän tuen tarjoajana? (Liiten 2015.)

Varhaiskasvatuslain uudistuksen myötä lapsen vanhemmilla, muilla huoltajilla ja lapsella itsellään on entistä suurempi mahdollisuus vaikuttaa niihin varhaiskasvatuspalveluihin, joissa he ovat osallisena. Lapsen mielipide ja toivomukset tulee selvittää varhaiskasvatuksen suunnittelussa, arvioinnissa sekä toteutuksessa, kuten myös vanhemmille on annettava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa säännöllisesti lapsensa toimintayksikön suunnitteluun ja arviointiin. (Varhaiskasvatuslaki 1973.) Lainsäädäntöprosessin aikana vanhempia kuultiin heidän kokemuksistaan varhaiskasvatuksesta. Vaikka kyseeseen vastanneet vanhemmat pitivät kasvatuskumppanuutta tärkeänä ja kokivat saavansa arvostusta varhaiskasvatushenkilöstön puolelta, yhteistyön muotoja ei pidetty kovin monipuolisena ja tiedonkulkuun oltiin jopa tyytymättömiä. (Alasuutari, Karila, Alila & Eskelinen 2014.)

Kasvatuskumppanuus on ainakin jollain tasolla tuttu käsite jokaiselle varhaiskasvatuksen parissa työskentelevälle. Onko käsite kuitenkaan samalla lailla tuttu lasten vanhemmille? Jos kasvatuskumppanuutta halutaan kehittää, on sanomattakin selvää, että kumppanuuden molempien osapuolien tulee olla tietoisia siitä, mitä kumppanuuteen kuuluu. Työntekijöiden vastauksista huokuu aito välittäminen ja lapsen parhaan ajattelemisen mutta päivittäisten tuonti- ja hakukeskustelujen yhteydessä tämä saattaa hukkuu

arjen hektisyyden keskelle. Entä onko vanhempien helppo mieltää yhteistyötä kumppanuudeksi vai onko suhteessa kuitenkin hieman epätasapainoisuutta? Vanhemmat voivat kokea työntekijöiden arvioivat heidän lastaan, kasvatuskäytäntöjään ja kotiolojaan, mikä tietysti onkin osittain totta. Vanhemmilla voi myös olla ajatus, että heidän lapsensa on päiväkodissa vain hoidossa vanhempien työpäivän ajan, viriketoiminnassa tai leikkimässä samanikäisessä seurassa, eivätkä koe asian koskettavan heitä juurikaan. Näin ollen päivittäisiä keskusteluja tai vasu-keskusteluja voidaan pitää “pakollisena pahana” ilman syvempää merkitystä. Joskus vanhemmat voivat kokea tiiviin yhteistyön odotukset jopa kuormittavina arjen paineissa, jolloin heille riittää se, että lapsella on turvallinen hoitopaikka (Koivunen 2013, 174).

Tulevina ammattilaisina meillä on mahdollisuus lähteä kehittämään kasvatuskumppanuutta entistäkin toimivampaan suuntaan. Yhteistyötä tulisi vahvistaa jokapäiväisessä arjessa, jotta kasvatuskumppanuus vanhempien ja henkilöstön välillä toteutuisi. Myös huolen puheeksiottamisen ympärille tulisi luoda ennaltaehkäisevä ja tiedottava kulttuuri, jolloin vanhemmille ilmoitettaisiin esimerkiksi hoitosuhteen alkaessa, miten päiväkodissa toimitaan pienenkin huolen herätessä. Vaikka vanhemmilta toivotaan avoimuutta, on luottamussuhteen luominen kuitenkin ensisijaisesti työntekijöiden vastuulla. Etenkin isien kanssa yhteistyö ja kasvatuskumppanuuden toteutuminen saattavat jäädä melko ohuiksi. Vanhempainilloissa näkee usein suurimmaksi osaksi äitejä ja usein juuri äitien kanssa käsitellään hoitopäivien aikana tehdyt havainnot tai aletaan keskustella syvemmin siitä, miten lapsella menee esim. kotona.

Yhteistoiminnat, muutenkin kuin vasu-keskustelujen yhteydessä tai kevätjuhlassa, voisivat tuoda yhteistyölle uusia sävyjä. Esimerkiksi pihatalkoot, leivontapäivä, yhteinen aamiainen, koko perheen retkipäivä, ammattipäivä, kevätkonsertti tai jokin päiväkodin toiminta-ajatuksesta nouseva teemapäivä voisi tuoda vanhempia ja päiväkodin kasvattajia lähemmäs toisiaan. Luottamussuhde, kasvatuskumppanuus ja huolen puheeksiottaminen kulkevat käsi kädessä yhdistäen vanhemman ja työntekijän työpariksi, joka voi ottaa esiin sekä iloiset arkipäivän asiat, että mieltä painavat huolenaiheetkin. Molemmat osapuolet tietävät, että työtä tehdään yhteisen päämäärän, lapsen hyvinvoinnin, eteen.

8.2 Prosessin pohdinta ja ammatillinen kasvu

Opinnäytetyöprosessin loppuvaihe osoittautui meille molemmille melko rankaksi. Välillä tuntui todella haastavalta yrittää yhdistää opinnäytetyön tekeminen ja muu arkielämä perheen tai työn ohessa. Saimme kuitenkin valettua toisiimme uskoa, että pääsemme tästä vielä kunnialla läpi. Meillä molemmilla on ollut vaatimustaso aina korkealla, joten emme halunneet tehdä työtämme hutiloiden, vaan halusimme panostaa opinnäytetyösämme sekä tutkimuksen toteuttamiseen ja raportointiin, että oman ammatillisen tietämyksemme lisäämiseen tulevaisuutta varten. Lisäksi halusimme perehtyä kunnolla tutkimuksen tekemisen vaiheisiin, koska erilaisten tutkimusmenetelmien tunteminen, tutkiva työote sekä tutkimuksellinen osaaminen kuuluvat sosionomin ydinosaamiseen. Näistä meillä kummallakaan ei ollut aikaisempaa kokemusta tässä mittakaavassa. Tulevina lastentarhanopettajan kelpoisuuden omaavina sosionomeina pidämme erityisen tärkeänä sitä tietämystä, jota tämän työn tekeminen on antanut vuorovaikutusosaamisesta, huolen puheeksiottamisesta sekä varhaisesta puuttumisesta ylipäätään. Varhaiskasvatuksessa työskennellessämme juuri nämä ovat koulutuksemme vahvuuksia. Ammatillista kasvua on tapahtunut paljon ja olemme saaneet uusia näkökulmia kasvatustajina työskentelemiseen. Lisäksi opinnäytetyöprosessi on opettanut meille joustavuutta, sinnikkyyttä sekä pitkäjänteisyyttä. Tukea työskentelyn aikana olemme saaneet toisiltamme, ohjaavalta opettajaltamme sekä opiskelutovereiltamme.

Kaiken kaikkiaan sosionomiopinnot ovat kasvattaneet meitä ihmisinä paljon. Ajattelun ja asenteiden muutokset eivät ole olleet aina helppoja käydä läpi, mutta ammatillisuuden kehittymisen tiellä muutos on ollut välttämätöntä. Opintojemme aikana olemme oppineet reflektoimaan omaa toimintaamme jatkuvasti, mikä on auttanut meitä ymmärtämään käsityksiämme, arvojamme ja asenteitamme. Aikaisempi mustavalkoinen ajattelu on saanut rinnalleen erilaisia harmaan sävyjä. Kukaan ei ole koskaan valmis, mutta tällä kokemuksella ja näillä tiedoilla meillä on jo paljon eväitä erilaisten perheiden kanssa työskentelyyn.

8.3 Jatkotutkimusehdotukset

Tutkimusaineistostamme ehkä jopa yllätti hieman se, miten vahvasti tiimin merkitys nousi esille, mikä herätti mielenkiinnon aihetta kohtaan. Toimiva työyhteisö on todella merkittävä voimavara ja tuki ihmisläheisessä työssä, mitä haluamme itsekin tulevana ammattilaisina edistää. Tiimityöskentelyn elementtien tutkiminen voisi auttaa työyhteisöjen sisäisen dialogisuuden kehittämisessä.

Toinen aineistosta erityisesti noussut teema oli vuorovaikutus vanhempien kanssa helpottavine tekijöineen ja haasteineen. Aiheen herkkyyden ja ammatillisen vaativuuden vuoksi koemme, että aikaisemmin pohtimiemme kasvatuskumppanuuden kysymysten ja kehittämisen lisäksi vuorovaikutusosaamisen tutkiminen voisi hedelmällistä. Lisäksi oiva jatkotutkimuksen aihe olisi asiakasnäkökulma tutkimastamme aiheesta, eli vanhempien kokemukset huolen puheeksiottamisesta.

LÄHTEET

- Alasuutari, Maarit ja Karila, Kirsti; Alila, Kirsi & Eskelinen, Mervi 2014. Vaikuta varhaiskasvatukseen. Lasten ja vanhempien kuuleminen osana varhaiskasvatuksen lainsäädäntöprosessia. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:13. Viitattu 27.8.2015.
<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2014/liitteet/tr13.pdf?lang=fi>
- Blue-Banning, Martha; Summers, Jean Ann; Frankland, H. Corine; Nelson, Louise Lord & Beegle, Gwen 2004. Dimensions of family professional partnerships: constructive guidelines for collaboration. *Exceptional Children* 70 (2), 167–184. Viitattu 15.8.2015.
http://www.floridahealth.gov/AlternateSites/CMS-Kids/providers/early_steps/training/documents/dimensions_of_family.pdf
- Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. Opas Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. Katsauksia ja aineistoja 17. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Diakonia-ammattikorkeakoulu 2011. Sosionomin (AMK) tutkintoon sisältyvät varhaiskasvatuksen ja sosiaalipedagogiikan opinnot Diakonia-ammattikorkeakoulussa 2010. Viitattu 15.8.2015.
<http://www.diak.fi/hakijalle/Hakeminen%20koulutukseen/Koulutusohjelmat/sosiaalialanko/Documents/LTOpolkuDiakinhallituksenhyvksym642011.pdf>
- Ensi- ja turvakotien liitto i.a. Lapset ja perheväkivalta. Viitattu 15.8.2015.
https://www.turvakoti.net/site/?lan=1&page_id=127
- Eriksson, Esa & Arnkil, Tom Erik 2012. Huoli puheeksi: opas varhaisista dialogeista. Helsinki: Stakes
- Eriksson, Esa; Arnkil, Tom Erik & Rautava, Marie 2006. Ennakointidialogeja huolten vyöhykkeellä. Verkostokonsultin käsikirja - ohjeita verkostomaiseen työkentelyyn. Työpapereita 29/2006. Helsinki: Stakes
- Finlex 2015. Uutiset. Sosiaalihuoltoa ja lastensuojelua koskevat lait voimaan asteittain. Viitattu 26.6.2015. <https://www.finlex.fi/fi/uutiset/303>

- Heinämäki, Liisa 2005. Varhaista tukea lapselle – työvälineenä kehittämisvalikko. Helsinki: Stakes.
- Helenius, Aili & Korhonen, Riitta 2008. Pedagogiikan palikat. Johdatus varhaiskasvatukseen ja –kehitykseen. Helsinki: WSOY.
- Helenius, Aili; Karila, Kirsti; Munter, Hilikka; Mäntynen, Pirkko & Siren-Tiusanen, Helena 2001. Pienet päivähoidossa. Alle kolmivuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita. Helsinki: WSOY.
- Helsingin kaupungin sosiaalivirasto 2007. Lapsen hyvän kasvun ja kehityksen riskitekijöiden ja suojaavien tekijöiden tunnistaminen.
http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/6e0cb1804a1563bd951ff5b546fc4d01/opas_risu_07.pdf?MOD=AJPERES
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2010. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Huhtanen, Kristiina 2004 a. Varhainen puuttuminen – ennaltaehkäisevää ja korjaavaa toimintaa yhteiskunnan eri tasoilla. Teoksessa Soili Keskinen & Heli Virjonen (toim.) Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoidossa. Helsinki: Tammi, 188–210.
- Huhtanen, Kristiina 2004 b. Varhainen puuttuminen. Erityisen tuen tarpeen kohtaaminen päivähoidossa. Helsinki: Finn Lectura.
- Huhtanen, Kristiina 2007. Kun huoli herää. Varhainen puuttuminen koulussa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Junttila, Henna 2004. Päivähoito lain näkökulmasta. Teoksessa Soili Keskinen & Heli Virjonen (toim.) Vanhemmuuden ja kasvun tukeminen päivähoidossa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 14–17.
- Järvinen, Mervi; Laine, Anne & Hellman-Suominen, Kirsi 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Helsinki: Kirjapaja.
- Karila, Kirsti & Nummenmaa, Anna Raija 2001. Matkalla moniammatillisuuteen: kuvauskohteena päiväkotii. Helsinki: WSOY.
- Kaskela, Marja & Kekkonen, Marjatta 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta – opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Stakes oppaita 63. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsinki: Gummerus
- Kekkonen, Marjatta 2004. Vanhemmuutta etsimässä ja tukemassa. Lapsiperheiden peruspalvelujen kehittäminen. Helsinki: Stakes.

- Koivunen, Pirjo-Leena 2013. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvan arkeen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Laru, Suvi; Riihonen, Riikka & Tuukkanen, Karoliina 2013. Perhe osana varhaiskasvatusta. Teoksessa Minna Oulasmaa & Riikka Riihonen 2013. Ammattikasvattajan kielletyt tunteet. Helsinki: Fram Oy, 47–63.
- Lastensuojelulaki 2007. 417/13.4.2007. Finlex – Valtion säädöstietopankki. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 18.5.2015.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Lastentarhanopettajaliitto 2005. Lastentarhanopettajan ammattietiikka. Julkaisut. Lastentarhanopettajaliitto.
- Liiten, Marjukka 2015. Päiväkotiryhmät suurenevät jo ensi vuonna. Viitattu 20.8.2015.
<http://www.hs.fi/kotimaa/a1440726714485>
- Mahkonen, Sami 2013. Päivähoito ja laki. Helsinki: Edita
- Mentula-Hyvärinen, Riitta 2015. Varkauden kaupunki kehittää perheiden varhaista tukea. Sinun Savo 24.6., 2.
- Nummenmaa, Anna Raija & Karila, Kirsti 2011. Ammatilliset keskustelut varhaiskasvatuksessa. Helsinki: WSOYpro OY.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015. Varhaiskasvatuslain ensimmäinen vaihe voimaan 1.8.2015: Lakimuutoksen keskeinen sisältö. Viitattu 26.8.2015.
http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/vireilla_koulutus/varhaiskasvatus/liitteet/Vaka1_liite.pdf
- Roine, Mira. & Ilva, Minna 2010. Joka neljännessä suomalaisperheessä käytetään lasten näkökulmasta liikaa päihteitä. Teoksessa Mira Roine, Minna Ilva & Janne Takala. (toim.) Lapsuus päihteiden varjossa. Vanhempien päihteidenkäytöstä kärsivät lapset tutkimuksessa ja käytännön työssä. A-klinikkasäätiön raporttisarja nro 57. Helsinki: Multiprint Oy, 26–38.
- Ruuskanen, Miia 2015. Varhaiskasvatuksen perheohjaus. Esite. Vastaanotettu 24.8.2015. Tuloste tekijän hallussa.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2014. Lastensuojelun laatusuositus. Julkaisuja 2014:4. Viitattu 7.8.2015.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116166/URN_ISBN_978-952-00-3488-7.pdf?sequence=1
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2007. Sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön tehtäväkennesuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2007:14. Viitattu

- 19.8.2015.
http://www.thl.fi/documents/10542/471223/Sosiaalihuollon_ammattillisen_henkiloston_tehtavarakennesuositus_fi.pdf
- Sosiaalihuoltolaki 2014. 1301/30.12.2014. Finlex – Valtion säädöstietopankki. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 18.5.2015. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>
- Stakes 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Oppaita 56. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Viitattu 2.8.2015.
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf?sequence=1>
- Talentia 2013. Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Helsinki: Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Viitattu 27.8.2015.
http://www.talentia.fi/files/558/Etiikkaopas_2013_net.pdf
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014. Lapset, nuoret ja perheet. Kasvun kumppanit. Huolen vyöhykkeet. Viitattu 4.6.2015. https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/varhainen-avoin-yhteistoiminta/huolenpuheeksi-ottaminen/huolen-vyohykkeet
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Varhaiskasvatuslaki 1973. 36/19.1.1973. Valtion säädöstietopankki. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 10.6.2015.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>
- Varkauden kaupunki 2005. Varkauden kaupungin lapsipoliittinen ohjelma. Viitattu 6.8.2015. <http://www.varkaus.fi/@Bin/89117/1292-ohjelma.pdf>
- Varkauden kaupunki 2009. Lastensuojelusuunnitelma 2009-2012. Viitattu 10.8.2015.
http://varkaus-fi-bin.aldone.fi/@Bin/324c5bde0d3cc18d6c541b574a6a7115/1438888706/applicati-on/pdf/521553/LASTENSUOJELUSUUNNITELMA%20%20kv%2009%20_11_%202009.pdf
- Varkauden kaupunki 2014. Varhaiskasvatussuunnitelma. Viitattu 18.5.2015.
<http://varkaus-fi->

bin.aldone.fi/@Bin/e967c4a92eaf88c9419cf9920128e611/1440616927/application/pdf/4251677/varhaiskasvatussuunnitelma%202014.pdf

Varkauden kaupunki 2015 a. Erityispäivähoito. Viitattu 10.8.2015.

http://www.varkaus.fi/palvelut/koulutus_ ja_ varhaiskasvatus/varhaiskasvatus/erityispaivahoito/

Varkauden kaupunki 2015 b. Varhaiskasvatus. Viitattu 22.7.2015.

http://www.varkaus.fi/palvelut/koulutus_ ja_ varhaiskasvatus/varhaiskasvatus/yleista

Viinamäki, Leena (toim.) 2008. 14 puheenvuoroa sosionomien (AMK) asemasta Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja Sarja A: Raportteja ja tutkimuksia 2/2008. Viitattu 19.8.2015.

http://www.metropolia.fi/fileadmin/user_upload/Hakutoimisto/Kev%C3%A4t_2011_NUKO/sote/Viinamaki_A_2_2008.pdf

Vilen, Marika; Vihunen, Riitta; Vartiainen, Jari; Sivén, Tuula; Neuvonen, Sohvi &

Kurvinen, Auli 2006. Lapsuus - erityinen elämänvaihe. Porvoo: WSOY.

Ylönen, Sirpa 2015. Järjestöt ja yritykset mukaan. Perheiden hyvinvointi on monen asian summa. Varkauden Lehti 22.8., 2.

LIITE 1

Hei!

Olemme kaksi sosionomiopiskelijaa Diakonia-ammattikorkeakoulusta Pieksämäeltä. Teemme opinnäytetyötä **huolen puheeksiottamisen käytännöistä ja kokemuksista** Varkauden päiväkodeissa. Tutkimuksemme on tarkoitettu päiväkotien varhaiskasvatushenkilöstölle.

Tavoitteenamme on selvittää millaiseksi päiväkotien henkilökunta kokee tilanteet, joissa huoli pitäisi ottaa esille sekä tutkia onko päiväkodeilla yhteneväisiä käytäntöjä ja ohjeistuksia puheeksiottamisen varalle. **Kokoamme hyviksi havaittuja toimintamalleja ja välitämme niitä tiedoksi varhaiskasvatushenkilöstölle.** Näin voitaisiin madaltaa kynnystä tarttua vaikeisiin asioihin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa - oli kyseessä sitten esimerkiksi lastensuojelullinen huoli tai jokin muu erityisen tuen tarve.

Toivomme mahdollisimman monen vastaavan kyselyymme jotta tutkimusaineistosta tulisi kattava. Kysymyslomake on saatavilla paperilomakkeena sekä sähköisenä versiona. Vastaukset palautetaan ilman vastaajan henkilöllisyyttä paljastavia tietoja ja ne käsitellään luottamuksellisesti. Valmis opinnäytetyömme julkaistaan Theseus-tietokannassa ja välitämme tiedon siitä tämän opinnäytetyön yhteistyöpäiväkoteihin.

Vastausaikaa on tiistaihin 31.3.2015 asti.

Kiitokset yhteistyöstänne ja hyvää kevään jatkoa!

Ystävällisin terveisin,

Mari Makkonen ja Eveliina Viinikainen

Taustatietoja koskeviin kysymyksiin vastataan rastimalla sopivin vaihtoehto.

1. Työtehtävä: a) Ryhmäavustaja / henkilökohtainen avustaja b) Lastenhoitaja
c) Lastentarhanopettaja d) Muu, mikä?

2. Koulutus: a) Lastenhoitaja b) Lähihoitaja c) Sosionomi d) Kasvatustieteen
kandidaatti / -maisteri e) Muu, mikä?

3. Työkokemus: a) alle 1v b) 1-5v c) 5-15 d) yli 15v
4. Sukupuoli: a) Nainen b) Mies
5. Oletko saanut koulutusta huolen puheeksiottamiseen? a) Kyllä, osana opin-
tojani b) Kyllä, työni kautta c) Kyllä, muuta kautta. Miten?
_____ c) En ole saanut

Huolen puheeksiottamista käsitteleviin kysymyksiin voitte vastata joko kokonaisin virkkein tai listaamalla asioita esimerkiksi ranskalaisilla viivoilla.

Huolen puheeksiottamisella tarkoitamme tilannetta, jossa varhaiskasvatuksen ammattilainen ottaa mieltään askarruttavan asian puheeksi työtovereiden, lapsen vanhempien tai jonkin muun tahon kanssa.

Huoli voi herätä lapsen hyvinvoinnista, olosuhteista tai elämäntilanteesta, ja sen taustalla voi olla tosiasiallista tietoa tai ammattilaisen intuitiivinen kuva lapsen tilanteesta.

6. Millaisia yhdessä sovittuja käytäntöjä työyhteisössasi on huolen puheeksiottamisesta (työyhteisön kesken sekä vanhempien kanssa), vai onko niitä?

7. Kuinka toimivina olet kokenut yhdessä sovitut käytännöt? Perustele, miksi.

8. Millaisia huolen heräämisen tilanteita olet kohdannut?

9. Miten itse toimit huolen herätessä?

10. Mitkä asiat helpottavat huolen puheeksiottamista työtovereiden kanssa?

11. Mitkä asiat helpottavat huolen puheeksiottamista vanhempien kanssa?

12. Minkälaisia haasteita olet kohdannut huolen puheeksiottamisessa?

13. Minkälaiset toimintatavat olet kokenut hyvinä huolen herätessä tai asiaa käsitellessä?

14. Mitä teet, jos huolen puheeksiottamisella ei ole vaikutusta?

15. Mitä muuta haluat tuoda esille huolen puheeksiottamisesta?

Kiitos vastauksistasi! 😊

LIITE 2

Huolen puheeksiottaminen varhaiskasvatuksessa

- muistilista kasvattajalle

- ❖ Ole kasvatuskumppani arjessa
 - Arjen kuulumiset, luottamuksellisuus ja myönteisyys
- ❖ Havainnoi, dokumentoi
 - Huolen vyöhykkeet - Millä tasolla huoli lapsesta on?
- ❖ Ota huoli puheeksi tiimin kanssa
 - Ovatko muut tiimissä huomanneet saman? Tarvitaanko konsultaatiota? Miten on sovittu toimittavan?
- ❖ Ennakoi
 - Tietoinen ennakointi
 - Huolen puheeksiottamisen ennakointilomake avuksi?
- ❖ Näe voimavarat, näe vanhemman asiantuntijuus omasta lapsesta
- ❖ Valmistaudu
 - Varaa rauhallinen ja yksityinen aika ja paikka
 - Pohdi sanavalintoja
- ❖ Ole avoin, rehellinen ja ymmärrettävä
 - Puhu asioista niiden oikeilla nimillä, vältä ammattikieltä
- ❖ Huomioi dialogisuus ja sensitiivisyys
 - Tasa-arvo, kuuleminen ja kunnioitus
 - "Tee, kuten toivoisit itsellesi tehtävän"